

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Херсонський державний університет

Факультет дошкільної та початкової освіти

Кафедра філології

КАЛІГРАФІЯ

Навчально-методичний посібник

для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр

спеціальності 6.010102 Початкова освіта

Херсон 2015 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою Херсонського державного університету (протокол №10 від 27 квітня 2015 р.).

Рецензенти:

1. **Пентиліук М. І.**, доктор педагогічних наук, професор кафедри мовознавства ХДУ, заслужений діяч науки і техніки України.
2. **Андрієвський Б. М.**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової освіти ХДУ.

Сугейко Л. Г.

Каліграфія: навчально-методичний посібник. – Херсон: ТОВ «ВКФ «СТАР» ЛТД», 2015. – 148 с.

У посібнику висвітлено теми змістових модулів, плани практичних занять та методичні рекомендації щодо підготовки й організації процесу навчання студентів каліграфічного письма, розкрито структуру уроку письма в добукварний, букварний і післябукварний періоди навчання грамоти, подано єдині зразки каліграфічного письма букв та основні характеристики форм цифр. Посібник містить тестові матеріали поточного і підсумкового контролю, словник-довідник найуживаніших термінів із каліграфії.

Для студентів спеціальності «Початкова освіта» вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та вчителів початкової школи.

Зміст

Передмова.....	5
Структура навчальної дисципліни "Каліграфія".....	6
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи методики навчання каліграфічного письма. Етапи навчання каліграфії. Письмо малих букв українського алфавіту	
Лекція №1	8
Практичне заняття №1	11
Практичне заняття №2.....	14
Практичне заняття №3.....	15
Практичне заняття №4.....	17
Практичне заняття №5.....	19
Практичне заняття №6.....	21
Практичне заняття №7.....	22
Змістовий модуль 2. Письмо великих букв. Післябукварний період. Методика формування каліграфічних навичок на уроках письма, української мови та математики у початковій школі	24
Практичне заняття №1.....	24
Практичне заняття №2.....	26
Практичне заняття №3.....	27
Практичне заняття №4.....	28
Практичне заняття №5.....	30
Практичне заняття №6.....	31
Практичне заняття №7.....	33
Практичне заняття №8.....	34
Модуль самостійної роботи	36
Структура уроку письма в добукварний, букварний і післябукварний періоди навчання грамоти.....	47
Тестові матеріали поточного та підсумкового контролю	50
Контрольні роботи з каліграфії.....	60
Питання семестрового контролю	74

Орієнтовна тематика курсових робіт.....	76
Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт: програмні вимоги.....	77
Єдині зразки каліграфічного письма букв.....	86
Основні технічні характеристики форм цифр для використання в навчальних закладах України.....	123
Словник-довідник найуживаніших термінів із каліграфії.....	127
Література.....	141

ПЕРЕДМОВА

Уміння красиво писати завжди привертало увагу людства. «Краса людини – в красі її письма», – говорить народна мудрість. Успіх учителя значною мірою залежить від його власного письма, він має бути взірцем для учнів, бо почерк його удосконалюють його вихованці.

Формування навичок каліграфічного письма є «вічним» завданням, які покликана розв'язувати початкова школа. Вміле володіння каліграфічно писати – це виток інтелігентності, вишуканості, краси, що спонукає студентів до підвищення культури усного і писемного мовлення.

У навчальних програмах для загальноосвітніх навчальних закладів (1-4 класи) особлива увага приділяється формуванню графічних навичок письма (красивого, чіткого зображення букв, їх поєднань, плавного письма складів, слів, невеликих речень).

Мета посібника – озброїти студентів основами знань і вмінь навчання графіки письма учнів початкової школи, розвинути їхні мовленнєві компетентності, практичні каліграфічні навички, удосконалити власний почерк.

Даний посібник містить у собі 2 змістових модулі, теми самостійних робіт та завдання до них, різні за складністю тестові завдання для поточного контролю, самоконтролю знань студентів, 30 варіантів контрольних робіт по 5 завдань у кожному. Всі завдання мають професійне спрямування, вимагають від студентів знань теоретичного і методичного матеріалу, а також використання їх на практиці.

У посібнику подається перелік питань для семестрового контролю, теми курсових робіт, алгоритми написання малих і великих букв українського алфавіту, цифр, зразки структури уроків письма добукварного, букварного та післябукварного періодів навчання грамоти, таблиці, словник-довідник найуживаніших термінів. Широко представлена основна та додаткова література (71 позиція), яка стане у нагоді студентам під час підготовки до практичних занять, у складанні конспектів уроків, у написанні рефератів, курсових робіт тощо.

Навчально-методичний посібник із курсу «Каліграфія» стане у нагоді студентам факультету дошкільної та початкової освіти, викладачам педагогічних навчальних закладів різного рівня акредитації, які готують майбутніх фахівців початкової школи.

Структура навчальної дисципліни «Каліграфія»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекцій	практ.	сам.роб		лекцій	практ	сам.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи методики навчання каліграфічного письма. Етапи навчання каліграфії. Письмо малих букв українського алфавіту.								
Тема 1. Методи навчання каліграфічного письма. Етапи роботи над каліграфією букв.	8	2	2	4	8	2	2	4
Тема 2. Перший етап навчання каліграфічного письма.	4		2	2	4			4
Тема 3. Другий етап письма. Написання малих букв 1 та 2 груп.	6		2	4	6		2	4
Тема 4. Методика письма малих букв 3 та 4 груп.	2		2		4			4
Тема 5. Написання малих букв 5 та 6 груп.	2		2		2			2
Тема 6. Написання малих букв 7 та 8 груп.	2		2		2			2
Тема 7. Контрольна робота.	2		2					
Разом за змістовим модулем 1.	26	2	14	10	26	2	4	20
Змістовий модуль 2. Письмо великих букв. Методика формування каліграфічних навичок на уроках письма, української мови та математики у початковій школі.								
Тема 1. Написання великих букв 1 та 2 груп. Особливості письма ліворуких дітей.	6		2	4	4			4
Тема 2. Написання великих букв 3 та 4 груп.	2		2		4			4
Тема 3. Написання великих букв 5 та 6 груп.	4		2		4			4
Тема 4. Написання великих букв 7 та 8 груп.	4		2		4			4

Тема 5. Післябукварний період. Удосконалення навичок каліграфічного письма. Письмо в зошиті в одну лінію.	6		2	4	6			6
Тема 7. Методика навчання каліграфічного письма цифр.	4		2	4	6			6
Тема 8. Залікова контрольна робота.	2		2					
Разом за змістовим модулем 2.	28		16	12	28			28
Усього годин	54	2	28	22	54	2	4	48

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи методики навчання каліграфічного письма. Етапи навчання каліграфії. Письмо малих букв українського алфавіту.

Лекційний модуль

Теоретичні питання методики навчання каліграфічного письма

Практичний модуль

1. Методи навчання каліграфічного письма. Етапи роботи над каліграфією букв.
2. Перший етап навчання каліграфічного письма.
3. Другий етап письма. Написання малих букв 1 та 2 груп.
4. Методика письма малих букв 3 та 4 груп.
5. Написання малих букв 5 та 6 груп.
6. Написання малих букв 7 та 8 груп.
7. Контрольна робота.

Модуль самостійної роботи

1. Навчання письма в історичному аспекті.
2. Формування графічної навички першокласників у добуковарний період навчання грамоти. Структура уроку в добуковарний період.
3. Вироблення навички письма в учнів у букварний період навчання грамоти.

Лекція №1

Тема: Теоретичні питання методики навчання каліграфічного письма

Мета: дати студентам необхідні знання з історії розвитку письма, розглянути найголовніші методи та прийоми каліграфічного письма, умови, які необхідні для навчання правильного і розбірливого, красивого і грамотного письма, письмове приладдя та етапи навчання каліграфічного письма. Враховувати індивідуальні особливості кожного студента, залучати до продуктивної праці. Розвивати вміння запобігати помилкам, що псують почерк. Виховувати охайність, інтерес до предмета.

Базова термінологія з теми: каліграфія, ієрогліфи, квіпуси, вампуми, бірки, ієрогліфи, алфавіт, кирилиця, лінійний метод, тактовий метод, аналітико-синтетичний метод, генетичний метод, копіювальний метод, асоціативно-порівняльний метод, письмове приладдя, ручка, зошит, крейда, дошка.

План

1. Каліграфія як наука про красиве письмо.
2. Завдання навчання каліграфічного письма, програмні вимоги до нього.
3. Навчання письма в його історичному аспекті.
4. Методи навчання каліграфічного письма:
 - лінійний метод;
 - тактовий метод;
 - аналітико-синтетичний метод;
 - генетичний метод;
 - копіювальний метод;
 - асоціативно-порівняльний.
5. Умови необхідні для навчання каліграфічного письма.
6. Письмове приладдя з навчання каліграфії.
7. Наочність із каліграфії.
8. Етапи роботи над каліграфією письма, їх характеристика:
 - добукварний;
 - букварний;
 - післябукварний.
9. Перший етап письма. Написання основних і додаткових елементів букв.
10. Другий етап письма. Написання малих і великих букв. Робота над ними.
11. Безвідривне сполучення букв у складі, складів у слові.
12. Методика написання цифр.
13. Навчання каліграфії у 2-4 класах. Основні вимоги до письма у зошиті в одну лінію.
14. Порядок ведення, перевірки зошитів та оцінювання робіт з каліграфії.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. –К.: Вища школа, 2004. –143с.
2. Кирей І.Ф. Методика сприяння успішності з каліграфічного письма / І.Ф. Кирей // Початкова школа. – 1999. – № 11. – С. 14.
3. Коваль Л. У писемній країні веселих ліній / Л. Коваль // Початкова освіта. – 2007. – №8. – С.17 –20.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. –2008. – № 37 –38.
5. Мовчун Л. З історії каліграфії /Л. Мовчун // Початкова школа. –2004. –№12. – С.27 –29.
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
7. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек. – 2010. – 344 с.
8. Перепелицина О. Розвивальне навчання і правильне письмо /О.Перепелицина // Початкова школа. – 2000. –№1. – С. 21 –23.
9. Прищепа К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищепа // Початкова школа. – 1985. – № 5.
10. Прищепа О. Підготовка до навчання письма /О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 –47.
11. Прищепа О. Труднощі у засвоєнні графічних навичок письма шестилітніми першокласниками та шляхи їх подолання / О. Прищепа // Початкова школа. – 2000. – №7. – С. 11 –13.
12. Свиридчук Т. П.. Підготовка руки до письма / Т. П.. Свиридчук // Початкова школа. – 1981. – № 7.
13. Цєпова І.В. Зразки каліграфічного написання літер і цифр для 1 класу з методичними рекомендаціями: наочні посібники / І.В. Цєпова. – Х.: Ранок, 2008. – 16 с.

14. Цепова І. Ознайомлення першокласників із сіткою зошита та елементами букв засобами художньо-зорових образів на матеріалі прописів з калькою / І. Цепова // Початкова школа. – 2006. – № 5.
15. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр: Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.

Практичне заняття № 1

Тема: Методи навчання каліграфічного письма. Етапи роботи над каліграфією букв.

Мета: сформувати уявлення про методи навчання каліграфічного письма в історичному аспекті, розглянути основні етапи навчання каліграфічного письма і їх характеристику відповідно до періодів навчання.

Базова термінологія з теми: каліграфія, метод, копіювальний метод, генетичний метод, тактовий метод, лінійний метод, аналітико-синтетичний метод, асоціативно-порівняльний, добукварний період.

План

1. Каліграфія як наука, її завдання.
2. Зв'язок каліграфії з іншими науками.
3. Програмні вимоги до навчання каліграфії.
4. Методи навчання каліграфічного письма:
 - лінійний метод;
 - тактовий метод;
 - аналітико-синтетичний метод;
 - генетичний метод;
 - копіювальний метод;
 - асоціативно-порівняльний.
5. Загальна характеристика етапів навчання каліграфічного письма:
 - добукварного;
 - букварного;

- післябукварного.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. – К. : Вища школа, 2004. – 143 с.
2. Кирей І.Ф. Методика сприяння успішності з каліграфічного письма / І.Ф. Кирей // Початкова школа. – 1999. – № 11.
3. Мовчун Л. З історії каліграфії /Л. Мовчун // Початкова школа. – 2004. – №12. – С.27 –29.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
5. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек. – 2010. – 344 с.
6. Прищепа К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищепа // Початкова школа. – 1985. – № 5.
7. Прищепа О. Підготовка до навчання письма /О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 –47.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Проаналізуйте розділ програми «Навчання грамоти». Виділіть основні вимоги щодо навчання письма у початковій школі.
2. Розкрийте сутність лінійного методу навчання письма.
3. Які графічні сітки використовуються для навчання письма у сучасній початковій школі?
4. Охарактеризуйте аналітико-синтетичний метод навчання каліграфічного письма.
5. З'ясуйте, яка мета застосування копіювального методу у навчальному процесі з письма на сучасному етапі.
6. Поясніть особливості застосування ритмічного методу на уроках письма у 1 класі.

7. Розкрийте послідовність роботи вчителя та учнів під час застосування генетичного методу у навчальному процесі з письма.
8. Обґрунтуйте роль асоціативно-порівняльного методу у процесі оволодіння першокласниками письмом.
9. Який методичний прийом у навчальному процесі з письма є основним? Відповідь обґрунтуйте.
10. Назвіть методичні прийоми, які, на ваш погляд, найбільшою мірою забезпечують формування моторного стереотипу зображення елемента, літери.
11. З'ясуйте, які методичні прийоми допомагають учням засвоїти поелементну структуру літери (цифри).
12. Висловіть власну думку щодо застосування у навчальному процесі з письма методичного прийому ліплення літери з пластиліну.
13. Яка мета застосування прийому «письмо у необмеженому просторі» на етапі засвоєння учнями конфігурації літери?
14. На основі вивченої літератури підготуйте презентацію на одну із поданих тем:
 1. Лінійний метод навчання каліграфії: його сутність, позитивні та негативні сторони, доречність використання на певному етапі навчання каліграфії.
 2. Генетичний метод навчання каліграфії: його сутність, позитивні та негативні сторони, застосування на певному етапі навчання каліграфії.
 3. Копіювальний метод навчання каліграфії: його сутність, позитивні та негативні сторони, застосування на певному етапі навчання каліграфії.
 4. Тактовий метод навчання каліграфії: його сутність, позитивні та негативні сторони, застосування на певному етапі навчання каліграфії.
 5. Аналітико-синтетичний метод навчання каліграфії: його сутність, позитивні та негативні сторони, застосування на певному етапі навчання каліграфії.
 6. Асоціативно-порівняльний метод навчання каліграфії: його сутність, позитивні та негативні сторони, застосування на певному етапі навчання каліграфії.

Практичне заняття № 2

Тема: Перший етап навчання каліграфічного письма

Мета: з'ясувати психолого-педагогічні особливості роботи вчителя на I етапі навчання письма, ознайомитися з основними та допоміжними елементами букв; навчитися каліграфічно писати їх та коментувати.

Базова термінологія з теми: поза під час письма, зошит, ручка, дошка, крейда, основні та допоміжні елементи букв.

План

1. Умови, необхідні для навчання каліграфії:
 - освітлення класного приміщення;
 - добір шкільних меблів;
 - письмове приладдя для письма;
 - гігієнічні правила письма.
2. Письмове приладдя з каліграфії.
3. Робота вчителя та учнів біля класної дошки.
4. Перший етап підготовки дітей до письма, його характеристика.
5. Основні і допоміжні елементи букв, їх каліграфічне письмо та коментування.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник. /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Мовчун Л. З історії каліграфії /Л. Мовчун //Початкова школа. – 2004. – №12 С. 27 – 29.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013 – 392 с.
4. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344с.
5. Прищепа К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищепа // Початкова школа. 1985. – № 5.
6. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 –47.

7. Свиридчук Т. П. Підготовка руки до письма / Т. П. Свиридчук // Початкова школа. 1981. – № 7.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «умови навчання каліграфічного письма».
2. Перелічіть внутрішні умови навчання молодших школярів каліграфічного письма.
3. Продовжіть думку: «До зовнішніх умов навчання каліграфічного письма відносять...»
4. Проаналізуйте санітарно-гігієнічні умови навчання каліграфічного письма.
5. З'ясуйте роль освітлення у навчальному процесі з письма.
6. Яким вимогам повинні відповідати шкільні меблі? Відповідь обґрунтуйте.
7. З'ясуйте, якою повинна бути ручка для навчання каліграфічного письма шестилітніх першокласників.
8. Назвіть критерії, яким повинен відповідати шкільний зошит для успішного оволодіння учнями навичкою каліграфічного письма.
9. Охарактеризуйте найоптимальніший варіант шкільної дошки, зокрема, щодо навчання молодших школярів письма.
10. Поясніть, якою повинна бути крейда для письма на дошці.
11. Розкрийте зміст поняття «гігієнічні правила письма» і обґрунтуйте, чому їх необхідно дотримуватись.
12. Покажіть та обґрунтуйте, якою повинна бути поза під час письма.
13. Продемонструйте та прокоментуйте, як правильно тримати ручку в руці під час письма.
14. Поясніть, як треба розміщувати зошит на парті під час письма.
15. Проаналізуйте методичні умови навчання молодших школярів графічно правильного, красивого письма.
16. Висвітліть мету та завдання добукарного періоду з письма.
17. Перелічіть уміння і навички з письма, які мають бути сформовані у першокласників на кінець підготовчого періоду.

18. З'ясуйте роль штрихування у графомоторній підготовці руки дитини до письма.
19. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської основні та допоміжні елементи букв, с. 7-12.
20. Складіть конспект уроку з теми (5 варіантів):
- 1) Письмо овалу.
 - 2) Письмо палички із заокругленням вниз.
 - 3) Письмо подовженої палички з петлею вгорі.
 - 4) Письмо переднього плавного елементу.
 - 5) Письмо подовженої з поворотом ліворуч.

Практичне заняття № 3

Тема: Другий етап письма. Написання малих букв 1 та 2 груп.

Мета: сформувати вміння каліграфічно писати малі букви 1 та 2 групи, навчитися писати під рахунок та коментувати їх написання; з'ясувати, які методичні прийоми допомагають учням засвоїти поелементну структуру букви.

Базова термінологія з теми: букварний період, прийоми навчання каліграфічного письма, якість та специфіка навчання букв.

План

1. Другий етап навчання письма, його загальна характеристика.
2. Особливості написання малих букв 1 та 2 групи.
3. Прийоми навчання каліграфічного письма.
4. Безвідривне сполучення букв у складі.
5. Якість і специфіка написання букв.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. –К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
3. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук //

Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344с.

4. Прищеп К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищеп // Початкова школа. 1985. – № 5. – С. 11 – 12 .
5. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр: Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль: Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
6. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль: Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Сформулюйте мету навчання каліграфічного письма молодших школярів у букварний період.
2. Конкретизуйте завдання процесу навчання молодших школярів каліграфічного письма.
3. Проаналізуйте якості каліграфічного письма.
4. Обґрунтуйте виховні можливості навчального процесу з письма.
5. Охарактеризуйте групи навичок, що забезпечують оволодіння каліграфічним письмом.
6. Визначте відмінності технічних навичок письма та малювання.
7. З'ясуйте послідовність процесу формування каліграфічного письма у молодших школярів.
8. Проаналізуйте принципи формування графічно правильного, чіткого, охайного письма.
9. Поясніть особливості написання малих букв 1 та 2 групи.
10. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської малі букви 1 та 2 групи, с. 13-18.

Практичне заняття №4

Тема: Методика письма малих букв 3 та 4 груп

Мета: сформувати уміння каліграфічно писати малі букви 3 та 4 групи, ознайомитися з методикою роботи над складом, словом, реченням.

Базова термінологія з теми: норма, норми письма, склад, слово, речення.

План

1. Особливості написання малих букв 3 групи.
2. Особливості написання малих букв 4 групи.
3. Типи та способи поєднання букв.
4. Методика написання складів.
5. Методика написання слів.
6. Методика написання речень.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник. / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004 –143 с.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
3. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
4. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
5. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Визначте мету букварного періоду з письма.
2. Конкретизуйте завдання основного періоду навчання письма.
3. Обґрунтуйте важливість дотримання принципу «від звука до букви» в курсі навчання грамоти.
4. Поясніть, чим зумовлене свідоме порушення дидактичного принципу «від простого до складного» у навчальному процесі з письма.
5. Визначте основні типи та способи поєднання літер. Наведіть приклади.
6. Розкрийте методичні вимоги до уроку письма у букварний період.

7. Висвітліть послідовність роботи вчителя й учнів на етапі ознайомлення з написанням нової літери.
8. Які види роботи сприяють формуванню в учнів зорового образу літери?
9. Запропонуйте завдання, що допоможуть першокласникам запам'ятати поелементну будову літери.
10. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської малі букви 3 та 4 групи, с.19-27.

Практичне заняття № 5

Тема: Написання малих букв 5 та 6 груп

Мета: сформувати уміння каліграфічно писати малі букви 5 та 6 групи, знаходити графічні помилки у своєму письмі та в письмі товаришів.

Базова термінологія з теми: недоліки почерку, графічна помилка, хиби у почерку.

План

1. Особливості написання малих букв 5 групи.
2. Особливості написання малих букв 6 групи.
3. Недоліки письма першокласників.
4. Методика виправлення графічних помилок у письмі молодших школярів.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А.Трунова. –К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344с.
3. Прищепа К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищепа // Початкова школа. – 1985. – № 5.
4. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 –47.

5. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
6. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Навчіться каліграфічно писати з коментуванням малі букви у зошиті в косу лінію та на дошці.
2. Визначте основні типи та способи поєднання літер. Наведіть приклади.
3. Назвіть причини графічних помилок першокласників.
4. Перелічіть основні недоліки письма молодших школярів.
5. Поясніть причини «перевернутого» зображення літер першокласниками. Запропонуйте роботу для виправлення цієї графічної помилки.
6. Чим зумовлені пропуски елементів у написанні першокласниками окремих літер? Як виправити такий недолік письма?
7. Укажіть способи виправлення графічного недоліку письма першокласників – заміни та змішування літер.
8. Як подолати непропорційність письма молодших школярів?
9. Запропонуйте шляхи запобігання графічним помилкам у письмі першокласників.
10. Розкрийте роль аналізу вчителем якості каліграфічного письма молодших школярів для його удосконалення.
11. Обґрунтуйте значення каліграфічних позначень вчителем елементів літер, складів, слів у зошитах учнів.
12. Розкрийте методику роботи над типовими графічними помилками учнів.
13. Поясніть, як здійснюється індивідуальна робота над виправленням недоліків письма школярів.
14. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської малі букви 5 та 6 групи, с. 28-40.

Практичне заняття № 6

Тема: Написання малих букв 7 та 8 груп

Мета: сформувати уміння каліграфічно писати малі букви 7 та 8 групи, ознайомитись із видами графічних вправ на уроках письма та структурою уроку письма у букварний період.

Базова термінологія з теми: структура уроку, етапи уроку, букварний період, графічні вправи, розділові знаки, апостроф.

План

1. Особливості написання малих букв 7 групи.
2. Особливості написання малих букв 8 групи.
3. Письмо розділових знаків і апострофа.
4. Види графічних вправ на уроках письма в букварний період та методика їх проведення.
5. Структура уроку письма у букварний період.

Література

1. Вашуленко О. Типи і структура уроків навчання грамоти /О. Вашуленко // Початкова школа. – 2014. – № 12.
2. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.–143с.
3. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344с.
4. Прищепа К.С. Навчання каліграфічного письма / К.С. Прищепа // Початкова школа. – 1985. – № 5.
5. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45-47.
6. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
7. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте методичні вимоги до уроку письма у букварний період.
2. Проаналізуйте структуру уроку письма у букварний період.
3. Висвітліть послідовність роботи вчителя й учнів на етапі ознайомлення з написанням нової літери.
4. Які види роботи сприяють формуванню в учнів зорового образу літери?
5. Запропонуйте завдання, що допоможуть першокласникам запам'ятати поелементну будову літери.
6. Розкрийте вимоги до показу й пояснення вчителем каліграфічного написання літери.
7. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської малі букви 7 та 8 групи, с. 41-51.

Практичне заняття № 7

Тема: Контрольна робота

Мета: Перевірити теоретичні знання та практичні уміння і навички каліграфічного письма студентів, рівень їх підготовки до проведення уроків письма в початкових класах.

Підготовка до контрольної роботи:

1. Контрольна робота включатиме теоретичне питання (перелік див. нижче).
2. Каліграфічний диктант (обсяг 120-130 слів).
3. Робота над певною буквою: написання, коментар написання, поєднання її у буквосполученні, складі, слові, реченні.

Практична частина: Записати каліграфічно, пам'ятаючи про безвідривне письмо та правильне поєднання букв у слові: вишиванка, пісенька, Україна, Асканія-Нова, Київ, зайчик-побігайчик, відповідає, щиглик, пам'ять, жолудь.

Букви можна друкувати, можна бачити, писати,

А почути – аніяк, це лише умовний знак.

Чути можна тільки звуки, гуркіт грому, дятла стукіт,

Крик звіриний, спів пташиний, звуки мовлення людини.

Питання до контрольної роботи

1. Каліграфія як наука, її основні завдання.
2. Методи навчання каліграфічного письма.
3. Умови, необхідні для навчання каліграфії.
4. Письмове приладдя для каліграфії.
5. Наочність при навчанні каліграфічного письма.
6. Техніка письма на класній дошці.
7. Норми каліграфічного письма.
8. Прийоми навчання каліграфічного письма, види та методика використання їх в початковій школі.
9. Письмо в повітрі, методика його проведення.
10. Письмо по контуру, методика його проведення.
11. Письмо за зразком, застосування його в початковій школі.
12. Писання сухим пером, використання його на уроці письма.
13. Методика використання методу калькування в початковій школі.
14. Писання мокрим пензлем на дошці, методика його використання під час навчання грамоти .
15. Навчання письма, його етапи.
16. Перший етап підготовки дітей до письма, його характеристика.
17. Малювання із штриховкою, його значення для навчання письма.
18. Основні елементи літер, методика їх написання.
19. Особливість навчання письма дітей шестилітнього віку.
20. Структура уроку письма в підготовчий період навчання грамоти.
21. Другий етап навчання письма, його загальна характеристика.
22. Методичні особливості накреслення малих груп букв.
23. Особливості накреслення малих букв.
24. Завдання уроків письма в букварний період.
25. Структура уроку письма в букварний період.
26. Коло знань, умінь і навичок з письма, визначене програмою для початкової школи.

Змістовий модуль 2

Письмо великих букв. Методика формування каліграфічних навичок на уроках письма, української мови та математики у початковій школі.

Практичний модуль

1. Написання великих букв 1 та 2 груп. Особливості письма ліворуких дітей.
2. Написання великих букв 3 та 4 груп.
3. Написання великих букв 5 та 6 груп.
4. Написання великих букв 7 та 8 груп.
5. Післябукварний період (третій етап письма). Удосконалення навичок каліграфічного письма в 2-4 класах.
6. Письмо у зошиті в одну лінію.
7. Методика навчання каліграфічного письма цифр.
8. Залікова контрольна робота.

Модуль самостійної роботи

1. Формування графічних умінь учнів початкових класів на уроках математики
2. Письмо в післябукварний період. Структура уроку.
3. Актуальні проблеми методичної роботи вчителя початкових класів із формування графічної навички молодших школярів.
4. Інформаційні технології на уроках навчання грамоти.

Практичне заняття № 1

Тема: Написання великих букв 1 та 2 груп. Особливості письма ліворуких дітей.

Мета: сформувати уміння каліграфічно писати великі букви 1 та 2 групи, навчити писати під рахунок та коментувати їх, ознайомитися зі специфікою навчання письма ліворуких дітей.

Базова термінологія з теми: лівша, ліворукість, патологія.

План

1. Особливості написання великих букв 1 групи.
2. Особливості написання великих букв 2 групи.
3. Специфіка навчання письма ліворуких дітей:

- а) специфіка технічного та гігієнічного аспектів письма лівші;
- б) труднощі у навчанні письма ліворуких першокласників.

Література

1. Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. – К.: Вища школа, 2004.– 143с.
2. Манько Н. Підготовка ліворуких дітей до оволодіння графічною навичкою письма /Н. Манько // Початкова школа. – 2010. – № 3.
3. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек, 2010. – 344с.
4. Прищепа О. Підготовка до навчання письма /О. Прищепа //Початкова школа. – 2001. - №4. – С. 45 –47.
5. Прищепа О. Проблеми навчання письма дітей, які пишуть лівою рукою /О. Прищепа //Початкова школа. – 2010. – № 5.
6. Цєпова І.В. Зразки каліграфічного написання літер і цифр для 1 класу з методичними рекомендаціями: наочні посібники / І. В. Цєпова. – Х.: Ранок, 2008. – 16 с.
7. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
8. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Ліворукість – патологія чи норма? Відповідь обґрунтуйте.
2. З'ясуйте, якої шкоди здоров'ю учня-лівші може завдати переучування його писати правою рукою.
3. Поясніть, як можна визначити ведучу руку майбутнього першокласника.
4. Проаналізуйте технічні та гігієнічні правила письма лівші.
5. Охарактеризуйте способи положення кисті ліворукого учня під час письма. Назвіть переваги і недоліки кожного з них.

6. Які труднощі виникають у ліворуких учнів у процесі оволодіння письмом? Поясніть, чим вони зумовлені.
7. Визначте особливості організації навчального процесу з письма для учня-лівші.
8. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської великі букви 1 та 2 групи, с.1 – 5.

Практичне заняття №2

Тема: Написання великих букв 3 та 4 груп

Мета: сформувати вміння каліграфічно писати великі букви 3 та 4 групи.

План

1. Особливості написання великих букв 3 групи.
2. Особливості написання великих букв 4 групи.
3. Порядок ведення, перевірки зошитів і оцінювання сформованості в учнів початкових класів графічних навичок техніки письма, культури оформлення письмових робіт.

Базова термінологія з теми:букварний період, великі букви, графічні навички, техніка письма, учнівський зошит.

Література

1. Іваниця Г., Кучинський М. Систематично-творчий підхід до вироблення навички письма учнів молодших класів / Г. Іваниця, М. Кучинський // Початкова школа. – 2006. – № 11.
2. Кирей І.Ф., Трунова В.А. Методика викладання каліграфії в початковій школі / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. – К.: Вища школа, 2004. – 143с.
3. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек, 2010. – 344с.
4. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
5. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

6. Пономарьова К. Особливості нових вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови / К. Пономарьова // Початкова школа. – 2014. – № 3.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Розкрийте загальні вимоги до ведення учнівських зошитів у початковій школі
2. Висвітліть вимоги до оформлення молодшими школярами письмових робіт із української мови.
3. З'ясуйте, які вимоги висуваються до письмових робіт із математики у початковій школі.
4. Виокремте правила, яких необхідно дотримуватися вчителю при перевірці письмових робіт молодших школярів.
5. Розкрийте методику проведення контрольної перевірки сформованості графічних навичок, техніки, швидкості письма, якості оформлення письмових робіт у початкових класах.
6. Назвіть норми швидкості письма молодших школярів по класах та поясніть, яким чином перевіряється швидкість письма.
7. Проаналізуйте критерії визначення рівнів сформованості графічних навичок та гігієнічних правил письма у першокласників.
8. Конкретизуйте, за якими параметрами здійснюється перевірка сформованості графічних навичок письма в учнів 2-4 класів.
9. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської великі букви 3 та 4 групи, с. 16-31.

Практичне заняття № 3

Тема: Написання великих букв 5 та 6 груп

Мета: сформувати вміння каліграфічно писати великі букви 5 та 6 групи, навчити проводити пальчикову гімнастику та фізкультхвилинки.

Базова термінологія з теми: пальчикова гімнастика, фізкультхвилинка.

План

1. Особливості написання великих букв 5 групи.
2. Особливості написання великих букв 6 групи.

3. Методичні прийоми роботи над великою буквою.
4. Методика проведення пальчикової гімнастики та фізкультхвилинок на уроках.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа. 2004.–143с.
2. Палійчук О. М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
3. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 – 47.
4. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
5. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.
6. Пальчикова гімнастика <http://www.abetka-logopedka.org/gimnastika.htm>
7. Пальчикова гімнастика http://plekalnya.com.ua/?page=palchikova_gimnastika

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Підберіть вправи та відеоматеріали проведення пальчикової гімнастики.
2. Покажіть фрагмент уроку з використанням фізкультхвилинок і пальчикової гімнастики.
3. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської великі букви 5 та 6 групи, с. 32 – 47.

Практичне заняття № 4

Тема: Написання великих букв 7 та 8 груп

Мета: сформувати уміння каліграфічно писати великі букви 7 та 8 групи, удосконалювати навички письма шляхом використання різних видів диктантів.

Базова термінологія з теми: списування, види списування, диктант.

План

1. Особливості написання великих букв 7 групи.

2. Особливості написання великих букв 8 групи.
3. Списування, його види.
4. Методика навчання молодших школярів списування.

Література

1. Кирей І. Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі / І. Ф. Кирей, В. А. Трунова. – К.: Вища школа, 2004. – 143с.
2. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
3. Прищепя К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищепя // Початкова школа. – 1985. – № 5.
4. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
5. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.
6. Чабайовська М., Шароварко С. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови / М. Чабайовська // Початкова школа. – 2011. – № 11.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте, чому списування - найпоширеніший вид вправ на уроках письма.
2. Розкрийте методику організації списування.
3. Проаналізуйте види навчальних диктантів на уроках письма.
4. Поясніть, яким чином на уроках письма реалізується збагачення словникового запасу учнів.
5. Назвіть види диктантів, що виконують учні у букварний період навчання грамоти, та з'ясуйте їх роль у формуванні каліграфічного письма першокласників.
6. Обґрунтуйте роль творчого списування у процесі формування каліграфічного письма молодших школярів.

7. Запропонуйте завдання, що сприяють розвитку в учнів самоаналізу та самоперевірки власного письма.
8. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської великі букви 7 та 8 групи, с. 48 – 69.

Практичне заняття № 5

Тема: Післябукварний період навчання письма. Удосконалення навичок каліграфічного письма в 2-4 класах.

Мета: ознайомитися із загальною характеристикою третього етапу навчання письма, особливостями навчання каліграфії в 2^х – 4^х класах, методикою використання наочності на уроках письма та української мови.

Базова термінологія з теми: післябукварний період, самоаналіз письма, скоропис, наочність.

План

1. Третій етап навчання письма. Загальна характеристика.
2. Навчання каліграфії в 2^х – 4^х класах.
3. Підготовка учнів до скоропису на уроках мови в 2 класі.
4. Види наочності, методика використання її на уроках.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи.– К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
3. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
4. Прищепа К.С. Навчання каліграфічного письма / К.С. Прищепа // Початкова школа. – 1985. – № 5.
5. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 – 47.

6. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.
7. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. У якому розділі навчальної програми з української мови висвітлений зміст роботи над удосконалення каліграфічних навичок письма молодших школярів?
2. З'ясуйте, які якості письма повинні бути сформовані у молодших школярів на кінець другого класу.
3. Поясніть, що передбачає активне становлення графічної навички письма у 3 класі.
4. Проаналізуйте компетенції, якими мають володіти учні початкових класів із розділу «Графічні навички письма. Техніка письма. Культура оформлення письмових робіт» на кінець 4 класу.
5. Обґрунтуйте, які чинники впливають на розвиток скоропису.
6. Запропонуйте вправи, що забезпечують розвиток швидкості письма.
7. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І.Чабайовської, с. 71 –83.

Практичне заняття № 6

Тема: Письмо в зошиті в одну лінію

Мета: ознайомитися з основними вимогами до письма у зошиті в одну лінію, вправами для вдосконалення почерку молодших школярів та порядком проведення каліграфічних хвилинок.

Базова термінологія з теми: вимоги до письма, зошит в одну лінію, види вправ, каліграфічні хвилинки.

План

1. Основні вимоги до письма у зошиті в одну лінію.
2. Вправи для вдосконалення почерку молодших школярів.

3. Методичні рекомендації до проведення каліграфічних хвилинок.

Література

1. Заїка В. Методи навчання першокласників письма відразу в одну лінію / В. Заїка // Початкова школа. – 2006. – № 9. – С. 21 – 23.
2. Кирей І.Ф., Трунова В.А. Методика викладання каліграфії в початковій школі / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.
3. Мізюріна О. Каліграфічні хвилинки у 4 класі на основі словникових слів /О.Мізюріна // Початкова школа. – 2011. – № 10.
4. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
5. Прищеп К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищеп // Початкова школа. – 1985. – № 5.
6. Прищеп О. Підготовка до навчання письма / О. Прищеп // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 –47.
7. Руссу Н. Хвилинки каліграфії в 4 класі / Н. Руссу // Початкова школа. – 2011. – №7.
8. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
9. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. Назвіть вимоги до письма у зошиті в одну лінію.
2. Які завдання допомагають адаптації учнів до письма у графічній сітці №3?
Наведіть приклади.
3. Охарактеризуйте каліграфічну хвилинку як окремий елемент уроку української мови у початковій школі.
4. Проаналізуйте види завдань, які доцільно виконувати з молодшими школярами на каліграфічній хвилинці.
5. Продовжіть думку: за змістом каліграфічні хвилинки бувають...
6. Визначте методичні рекомендації до проведення каліграфічних хвилинок.

7. Запропонуйте алгоритм проведення каліграфічної хвилинки.
8. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської, с. 86.

Практичне заняття № 7

Тема: Методика навчання каліграфічного письма цифр

Мета: ознайомитися з технічною характеристикою цифр, послідовністю їх написання та основними методичними прийомами, які сприяють первинному засвоєнню учнями структури цифр і забезпечують підготовку руки дитини до її зображення у зошиті.

Ключові слова: цифра, число, письмо цифр, зошит в клітинку.

План

1. Методика написання цифр.
2. Методика ознайомлення з написанням нової цифри на уроці математики у першому класі.
3. Каліграфічні хвилинки на уроках математики як засіб удосконалення письма цифр.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. –К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
3. Прищепа К.С. Навчання каліграфічного письма / К.С. Прищепа // Початкова школа. – 1985. – № 5.
4. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 – 47.
5. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.
6. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

Запитання та завдання для самоконтролю

1. У чому полягає підготовча робота до написання цифр на уроках математики у першому класі?
2. Уточніть, що передбачає навчання першокласників орієнтуватися у площині клітинки.
3. Назвіть види завдань, які можна запропонувати учням на уроках математики у дочисловий період з метою підготовки до написання цифр.
4. Розкрийте розвивальний потенціал прийому «малювання по клітинках», рекомендований К. Ушинським.
5. Перелічіть основні елементи цифр.
6. Назвіть поелементну структуру кожної цифри. Навчіться її каліграфічно писати з коментуванням у зошиті та на дошці.
7. Розкрийте методику ознайомлення першокласників із написанням нової цифри.
8. Охарактеризуйте основні методичні прийоми, які сприяють первинному засвоєнню учнями структури цифри і забезпечують підготовку руки дитини до її зображення у зошиті.
9. У чому полягає прийом какографії?
10. Обґрунтуйте роль каліграфічних хвилинок на уроках математики.
11. Охарактеризуйте каліграфічну хвилинку як окремий елемент уроку.
12. З'ясуйте, які види завдань можна пропонувати учням на каліграфічних хвилинках із математики.
13. Висвітліть методику проведення каліграфічної хвилинки на уроках математики.
14. Пропишіть у друкованому «Зошиті з каліграфії» М.І. Чабайовської цифри.

Практичне заняття № 8

Тема: Залікова контрольна робота

Мета: перевірити теоретичні знання та практичні навички студентів; ступінь їх підготовки до проведення уроків письма в початкових класах.

Зміст залікової роботи

1. Робота над певною буквою (написання, коментар написання, поєднання, буквосполучення, склади, слова, речення).
2. Написання каліграфічного диктанту (120-130 слів).
3. Тестові завдання.
4. Підготувати навчально-методичну папку дидактичного забезпечення уроків письма у початковій школі, презентаційний матеріал.
5. Питання до семестрового контролю (с. 74).

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А.Трунова. - К.: Вища школа, 2004. –143с.
2. Кирей І.Ф. Методика сприяння успішності з каліграфічного письма / І.Ф. Кирей // Початкова школа. – 1999. – № 11.
3. Коваль Л. У писемній країні веселих ліній / Л. Коваль // Початкова освіта. – 2007. – №8. – С. 17 –20.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. – № 37 – 38.
5. Мовчун Л. З історії каліграфії / Л. Мовчун // Початкова школа. – 2004. – №12. – С. 27 – 29.
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
7. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці: Букрек, 2010. – 344 с.
8. Перепелицина О. Розвивальне навчання і правильне письмо / О.Перепелицина // Початкова школа. – 2000. – №1. – С. 21 – 23.
9. Прищепа К.С. Навчання каліграфічного письма / К.С. Прищепа //Початкова школа. – 1985. – № 5.
10. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45-47.
11. Прищепа О. Труднощі у засвоєнні графічних навичок письма шестилітніми

- першокласниками та шляхи їх подолання / О. Прищепа // Початкова школа. – 2000. – №7. – С. 11 – 13.
12. Свиридчук Т. П. Підготовка руки до письма / Т. П. Свиридчук // Початкова школа. – 1981. – № 7.
13. Цепова І.В. Зразки каліграфічного написання літер і цифр для 1 класу з методичними рекомендаціями: наочні посібники / І.В. Цепова. – Х.: Ранок, 2008. – 16 с.
14. Цепова І. Ознайомлення першокласників із сіткою зошита та елементами букв засобами художньо-зорових образів на матеріалі прописів з калькою / І. Цепова // Початкова школа. – 2006. – № 5.
15. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр : Навчально-методичний посібник / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 116 с.

Модуль самостійної роботи

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Самостійна робота з каліграфії має на меті розширити коло знань студентів, озброїти їх новітніми досягненнями в галузі навчання каліграфії. Завдання самостійної роботи носять як теоретичний, так і практичний характер, що робить підготовку студентів ґрунтовнішою, збагачує їх пізнавальний інтерес, сприяє вдосконаленню власного почерку, вимагає опрацювання навчально-методичної літератури, вчить доречно використовувати інтерактивні та інформаційні технології навчання під час підготовки до занять, складати конспекти уроків та вміти проводити їх у різні періоди навчання грамоти.

Теми самостійної роботи

1. Навчання письма в історичному аспекті.
2. Формування графічної навички першокласників у добукварний період навчання грамоти. Структура уроку у добукварний період.
3. Вироблення навички письма в учнів у букварний період навчання грамоти.

4. Формування графічних умінь учнів початкових класів на уроках математики
5. Письмо в післябукварний період. Структура уроку.
6. Актуальні проблеми методичної роботи вчителя початкових класів із формування графічної навички молодших школярів.
7. Інформаційні технології на уроках навчання грамоти.

ТЕМА №1 (4 години)

Навчання письма в історичному аспекті.

План

1. Поняття про письмо.
2. Короткий огляд історичного розвитку письма.
3. Поняття про графіку. Українська графіка.
4. Знаряддя для письма в минулому і тепер.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. –К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Коваль Л. У писемній країні веселих ліній / Л. Коваль // Початкова освіта. Методичний порадник. Випуск 11. – 2007. – № 8 (392). – С. 19.
3. Кубинський М.В. Курс лекцій з «Основ каліграфії»: Навчальний посібник для викладачів та студентів педучилищ, педінститутів, педуніверситетів. / М.В. Кубинський. – К., 1999. –174 с.
4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. –№ 37 –38.
5. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці: Букрек, 2010. – 344 с.

Методичні рекомендації

1. Під час опрацювання запропонованої літератури зверніть увагу на визначення терміну "письмо", яке не є замінювачем мовлення. Письмо та інші форми фіксації, збереження і передачі інформації.

2. Визначте загальні історичні передумови виникнення письма, відсутність загальноприйнятої єдиної точки зору щодо виділення та характеристики типів письма. Традиційно розрізнявались 3 основних типи письма:

- а) піктографічне, або малюнкове письмо;
- б) ідеографічне, або ієрогліфічне;
- в) фонетичне, або звукове.

3. Прокоментуйте нову класифікацію типів письма, що базується на тому, яка одиниця мовлення передається найпростішим знаком письма:

- 1) висловлення; 2) слово; 3) морфема; 4) склад; 5) окремий звук мовлення (фонема):
 - а) фразографія; б) логографія; в) морфемографія; г) силабографія; д) фонемографія.

4. Алфавіт. З історії алфавітного письма. Виникнення слов'янського алфавіту.

5. Визначіть термін "графіка": букви друковані і скорописні, рядкові (малі) та прописні (великі, заголовні). Формування української графіки. Українська графічна система, її відмінність від російської.

Форма звітності:

- 1. Презентація з поданої теми.
- 2. Термінологічний диктант.
- 3. Перевірка конспектів, опрацьованого матеріалу з теми.

ТЕМА №2 (4години)

Формування графічної навички першокласників у добукварний період навчання грамоти. Структура уроку добукварного періоду.

План

- 1. Мета і завдання добукварного періоду.
- 2. Підготовчі вправи для письма.
- 3. Методика написання елементів букв.
- 4. Особливості уроків письма в добукварний період. Структура уроку добукварного періоду.

Література

1. Додусенко Н.О., Кухтова Н.В. Від малюнка до букви: Прописи з розвиваючими завданнями. – Ч. – 2. – Харків. – 2002.
2. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. –К.: Вища школа, 2004. –143 с.
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. – № 37 –38.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
5. Прищепа О.Ю. Навчання письма / Навчання і виховання учнів І класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Початкова школа. – 2002.
6. Прищепа О.Ю. Підготовка до навчання письма // Початкова школа. –2001. – №4. – С. 7 – 9.
7. Цєпова І.В. Готуємо руку до письма: Робочий зошит із письма учня (учениці) 1 класу. – Харків. – 2001.

Методичні рекомендації

Самостійна робота з цієї теми передбачає:

1. Вдосконалення власного написання основних та допоміжних елементів:
 - необхідно прописати по 2 рядки кожного елементу, в написанні якого викладачем підкреслена помилка (див. власний зошит);
 - вивчити власні недоліки, визначитися у підготовчих вправах, які б ви запропонували учневі, як би він припускався таких же помилок;
 - прописати самому по 2 рядки запропоновані вправи.
2. Законспектувати статті, що стосуються даної теми, із періодичних видань за останні 5 років («Початкова школа», «Початкове навчання», «Начальное обучение», «Розкажи онуку» та інші).
3. На основі матеріалу та аналізу зошита для письма в підготовчих класах розробити план-конспект уроку І етапу навчання каліграфії.

Форма звітності:

1. Робочий зошит із прописаними основними та допоміжними елементами букв.
2. Конспекти статей.
3. План-конспект уроку в добукварний період.

Форма контролю:

1. Захист підготовленого плану-конспекту уроку.
2. Перевірка зошитів і конспектів.

ТЕМА №3 (4 години)

Вироблення навички письма в учнів у букварному періоді навчання грамоти

План

1. Мета і завдання букварного періоду.
2. Методика ознайомлення з рукописними буквами.
3. Принцип розміщення букв у чинному букварі.
4. Методика проведення аналізу на уроках письма.
5. Структура уроку букварного періоду.

Література

1. Воскресенська Н.О., Цепова І.В. Прописи: Навчальний посібник для 1 класу. В 2 частинах. – Харків. – 2006.
2. Додусенко Н.О., Кумова Н.В. Пишемо красиво: Прописи з розвиваючими завданнями. В 3 частинах. – Харків. – 2002.
3. Карабаєва І. Письмо і писемне мовлення // Початкова освіта. – 2002. – № 19.
4. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.–143с.
5. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. –№ 37 –38.
6. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.

7. Шарапова Л.С. Навчання першокласників письма // Початкова школа. – 1981. –№ 10.

Методичні рекомендації

I. З метою перевірки засвоєння першокласниками фонематичного письма та правильного написання букв і їх поєднань у букварному періоді студенти повинні вміти проводити каліграфічний диктант – словниковий або зв'язний текст (пам'ятаючи, що, по-перше, це повинні бути слова, які вже писалися, ті, які пишуться за фонетичним принципом, і, по-друге, що в кінці цього періоду школярі можуть писати до 5 рядків за урок). Диктант – це письмо за слухом. Перехід від списування до письма за слухом можливий, якщо учні засвоїли написання та поєднання букв, тобто списування повинно випереджати письмо під диктовку. Диктанти бувають: навчальні, тренувальні і контрольні (за метою і призначенням); зорові, слухові та слухо-зорові (за формою проведення); попереджувальні, пояснювальні, вибіркові, коментовані, творчі, вільні, самодиктанти, контрольні, словникові, перекладні та інші (дивись відповідні статті).

Завдання:

1. Ознайомившись з матеріалом словників, скласти картотеку з теми "Диктант у початковій школі" (передбачається робота в бібліотеці).
2. Враховуючи вимоги до письмової роботи в 1 класі, підібрати текст диктанту з каліграфії (вид диктанту обирається будь-який) і записати його каліграфічно.

II. На основі опрацьованої літератури, відвідування уроку в школі підготувати заліковий урок з письма у 1 класі (букварний період):

- написати план-конспект;
- опрацювати буквар (за обраною темою уроку);
- підготувати наочність до уроку.

ТЕМА №4 (2 години)

Формування графічних умінь учнів початкових класів на уроках математики

План

1. Вдосконалення навичок написання цифр.
2. Підготовчі вправи з математики в зошиті в клітинку.
3. Методичні вимоги щодо ведення учнівських зошитів із математики.
4. Перевірка зошитів із математики першокласників.

Література

1. Заїка А. М., Ночвінова О. В. Вчимося писати цифри. Зошит для дітей та їхніх батьків. – К. – 1998.
2. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004. –143с
3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. – № 37 –38.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
5. Прищепа О.Ю. Демонстраційні таблиці «Письмо цифр». – К., 1996.
6. Прищепа О., Шпакова В. Формування навичок письма цифр і букв на уроках математики // Початкова школа. – 1999. –№8.

Методичні рекомендації

Опрацьовуючи запропоновану літературу, зверніть увагу на методичні рекомендації щодо написання цифр. З цією метою законспекуйте методичні вимоги щодо ведення учнівських зошитів із математики та критерії їх оцінювання. Проаналізуйте власне написання цифр (напишіть на 2 сторінки прикладів, користуючись будь-яким шкільним підручником із математики); перевірте зошити з математики учнів 1 класу з точки зору правильного написання цифр; ознайомтеся зі змістом статті О. Прищепи, В. Шпакової «Формування навичок письма цифр і букв на уроках математики».

ТЕМА №5 (4 години)

Письмо в післябукварний період. Структура уроку.

План

1. Підготовка учнів до скоропису на уроках мови в 2 - 4 класі.
2. Письмо рядкових (малих) букв за генетичним методом у 2 класі.
3. Письмо великих букв у 2 – 4 класах.
4. Формування навичок каліграфічного письма в 3 та 4 класах.

Література

1. Вашуленко М. С. Зошит для письма №1: навчальний посібник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. / М. С. Вашуленко – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.
2. Вашуленко М. С. Зошит для письма №2: навчальний посібник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. / М. С. Вашуленко – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.
3. Захарійчук М.Д., Науменко В.О. Буквар: підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко – К.: Грамота, 2012. – 176 с.
4. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. –К.: Вища школа, 2004.–143с.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи.– К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
6. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М.Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.

Методичні рекомендації

Опрацювавши запропоновану літературу, зверніть увагу на особливості організації роботи з каліграфії в післябукварний період. Визначте, коли проводиться каліграфічна хвилинка, її тривалість у часі та обсяг у зошиті, що визначає її зміст. З'ясуйте, чому досвідчені вчителі вважають каліграфічну хвилинку органічною частиною структури уроку.

Важливо проаналізувати, в чому виявляється скорописне письмо (варіанти написання букв, їх з'єднань). Роль тактового методу в становленні скорописного

письма. Обов'язково зафіксуйте, скільки слів або рядків у зошиті мають писати молодші школярі в 2 – 4 класах.

Форма звітності:

1. Конспект за поданим планом.
2. Написання підібраного зв'язного тексту (з усіма вимогами до каліграфічного його оформлення) в зошиті № 5 (обсяг 120-130 слів).

Форма контролю:

1. Перевірка конспектів.
2. Самостійна робота за темою.
3. Конспект уроку в післябукварний період із застосуванням інформаційних технологій.

ТЕМА №6 (2 години)

Актуальні проблеми методики роботи вчителя початкових класів із формування графічної навички молодших школярів

План

1. Робота вчителя й учня біля класної дошки. Техніка письма.
2. Домашні завдання з каліграфії. Особливості самостійної роботи учнів під час навчання письма.
3. Дидактичні засоби навчання на уроках письма.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.–143 с.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. –2008. – № 37 – 38.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.

Методичні рекомендації

Готуючись до самостійної роботи, необхідно ознайомитися зі змістом журналів «Початкова школа», «Початкове навчання», «Розкажи онуку» та іншими за останні 5 років і скласти каталог статей, присвячених актуальним проблемам

формування графічної навички письма в молодших школярів (10 примірників), і методичної підготовки вчителя до уроків письма (скласти тези 1 статті).

ТЕМА №7 (2 години)

Інформаційні технології на уроках навчання грамоти

План

1. Інформаційно-навчальне середовище.
2. Технічні засоби навчання під час проведення уроків письма.
3. Види інформаційних ресурсів:
 - а) аудіовізуальний;
 - б) мультимедіа;
4. Інтернет-ресурси на заняттях із каліграфії.

Література

1. Кирей І.Ф., Трунова В. А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник /І.Ф. Кирей, В.А. Трунова. - К.: Вища школа, 2004.–143с.
2. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. – 2008. – № 37 –38.
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи.– К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.

INTERNET-РЕСУРСИ

1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України
<http://mon.gov.ua>
2. Сайт учителя початкових класів
<http://metodportal.net>
3. Всеукраїнська газета для вчителів початкових класів. Початкова освіта
<http://www.osvitaua.com/po/>

Методичні рекомендації

У сучасних умовах підготовки вчителів початкової школи велику роль відіграють технічні засоби навчання, які допомагають у засвоєнні знань, виробленні умінь та навичок із каліграфії, урізноманітнюють уроки,

зацікавлюють дітей до сприймання матеріалу. Існує значний спектр мультимедіа-тренажерів, які орієнтовані на учнів молодшого шкільного віку та є широкодоступними. Так, використовуючи у першому класі на уроках навчання грамоти програмний продукт «Українська абетка», «Абетка-Малятко» з циклу «Уроки тітоньки Сови», «Абетка імен», «Букварик з Тигриком та Вінні», «Букварик Котигорошко», «Грамотійка допомагає звірятам», школярі мають можливість в ігровій формі закріпити знання української абетки.

Форма звітності:

1. Підготувати види інформаційних ресурсів (приклади) на електронних носіях.
2. Конспект за поданим планом.
3. Скласти конспекти уроків письма (на будь-яку тему) із використанням інформаційних технологій.
4. Розробити презентацію, яка б розкривала зміст курсу «Каліграфія».

СТРУКТУРА УРОКУ ПИСЬМА В ДОБУКВАРНИЙ, БУКВАРНИЙ І ПІСЛЯБУКВАРНИЙ ПЕРІОДИ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Структура уроку письма в доbukварний період

- 1. Організація класу до роботи.**
- 2. Оголошення теми, завдань уроку.**
- 3. Повторення раніше вивченого.**
 - 3.1. Дидактичні ігри. Розповіді дітей.
 - 3.2. Вправи на закріплення знань про раніше вивчене.
- 4. Підготовчі вправи.**
 - 4.1. Пальчикова гімнастика
 - 4.2. Штрихування.
- 5. Повідомлення теми уроку.**
- 6. Формування нових умінь.**
 - 6.1. Показ написання (на дошці) з коментарем.
 - 6.2. Самостійне написання.
- 7. Фізхвилинка (Виконати 3-4 вправи).**
- 8. Тренувальні вправи.**
- 9. Підсумок уроку.**

Структура уроку письма (вивчення нової літери) у букварний період

- 1. Організація класу до уроку.**
 - 1.1. Створення ситуації психологічного комфорту та емоційного настрою (за допомогою вірша, девізу, введення казкового героя тощо).
 - 1.2. Перевірка готовності робочих місць до уроку.
- 2. Актуалізація знань, умінь та навичок учнів.**
 - 2.1. Каліграфічна хвилинка.
 - 2.2. Повторення вивченого матеріалу на уроках читання.
 - 2.2.1. Звукові аналітико-синтетичні вправи з вивченими звуками.
 - 2.2.2. Постановка запитань до поданих слів.
 - 2.3. Повторення вивченого матеріалу на уроках письма.
 - 2.3.1. Повторення гігієнічних правил письма.

2.3.2. Називання літер, написаних на дошці, визначення їх структури.

2.3.3. Аналітико-синтетичні графічні вправи («Допиши літеру», «Утвори букви», «Вилікуй літеру»).

2.3.4. Диктант (букв, буквосполучень, складів, слів).

2.4. Підготовчі вправи до написання нової літери (вміщені на сторінці прописів - малювання, штрихування, письмо елементів, які входять до складу літери).

3. Вивчення нового матеріалу.

3.1. Підготовча робота до вивчення нового матеріалу (спрямована на реалізацію принципу від звуку до букви).

3.1.1. Виділення вивченого звуку з мовного потоку.

3.1.2. Характеристика звуку (звуків).

3.1. 3. Добір слів з даним звуком.

3.2. Оголошення теми, мети і мотивація навчальної діяльності.

3.3. Засвоєння конфігурації літери.

3.3.1. Аналіз демонстраційного зразка писаної і друкованої літер:

- а) порівняння друкованої і писаної літер (великої і малої);
- б) встановлення схожості структури літери з предметами навколишньої дійсності;
- в) встановлення подібності між вивченими літерами та новою;
- г) визначення поелементної будови літери.

3.3.2 Пояснення написання літери вчителем на дошці.

3.3.3. Написання літери учнями:

- а) коментоване письмо в повітрі;
- б) письмо «сухим пером»;
- в) обведення пунктирних зразків у зошиті;
- г) письмо 3-4 літер учнями самостійно (вчитель ходить між партами, спостерігає, надає індивідуальну допомогу);
- д) визначення вчителем основних помилок (у разі потреби - повторний коментований показ написання літери вчителем);
- е) написання рядка літери учнями самостійно.

Фізкультхвилинка.

4.Закріплення знань, умінь і навичок учнів.

4.1. Утворення, читання та запис складів з вивченою літерою (визначення типів з'єднань).

4.2. Словотворчі завдання.

4.3. Словникова робота.

4.4. Написання слів з вивченою літерою.

4.5. Списування складів, слів з новою літерою з друкованого зразка.

5.Підсумок уроку.

5.1. Підсумкова бесіда.

5.2. Цікавинки пані Каліграфії.

Структура уроку письма в післябукварний період

1. Організація учнів до роботи.

2. Актуалізація опорних знань.

3. Мотивація навчальної діяльності.

4. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

5. Сприймання і усвідомлення нових знань.

5.1. Спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя з метою виділення істотних ознак, закономірностей.

5.2.Узагальнення істотних ознак чи закономірностей, введення терміна (формулювання правила; складання узагальнювальних схем, таблиць).

5.3.Уточнення суті ознак (повторення вивченого правила; коментування узагальнювальних схем, таблиць; аналіз нових прикладів).

Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності (формування умінь користуватись новими знаннями у процесі виконання різноманітних вправ – колективних, з коментуванням, *конструктивні*, міркування на мовну тему).

6. Домашнє завдання (пояснення домашнього завдання і способу його виконання; запис у щоденники).

7. Підсумок уроку.

**ТЕСТОВІ МАТЕРІАЛИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО
КОНТРОЛЮ
І ВАРІАНТ**

1. Яке письмо вважається найдавнішим:

- а) піктографічне;
- б) ідеографічне;
- в) звукове;
- г) ієратичне?

2. Із якої абетки походить слов'янська:

- а) фінікійської;
- б) грецької;
- в) латинської;
- г) вірменської?

3. Як називається простіший шрифт, який замінив церковнослов'янський:

- а) скорописний;
- б) гражданський;
- в) уставний;
- г) півуставний?

4. Узв'язку з чим у 1972 році було проведено реформу шкільного каліграфічного шрифту:

- а) із переходом до написання кульковими ручками;
- б) із віковими особливостями шестилітніх першокласників;
- в) із реформою російської азбуки;
- г) із переходом до написання авторучками?

5. Чим характеризується сучасний рукописний шрифт у прописах для першокласників:

- а) спрощеним зображенням літер;
- б) різною товщиною ліній букв;
- в) безвіддиривністю поєднань елементів у буквах;
- г) письмом букв по «по контуру»?

6. Який вид поєднань використовується під час написання складів із другими буквами л, м, я в них:

- а) верхнє
- б) середнє;
- в) нижнє;
- г) середнє, нижнє?

7. Яку поверхню повинна мати класна дошка:

- а) блискучу;

- б) матову;
- в) пофарбовану;
- г) дерев'яну?

8. Яка умова психолого-педагогічного характеру, необхідна для навчання каліграфії, вважається найголовнішою:

- а) висока методична майстерність учителя;
- б) певна організація класного приміщення;
- в) особистий приклад викладача;
- г) відповідність меблів зросту учнів?

9. Якою має бути відстань від грудей до столика парти під час письма, щоб дихання дитини було вільним та не порушувався кровообіг:

- а) 3 - 5 см;
- б) 5-10 см;
- в) 10-15 см;
- г) 15-20см

10. Якою має бути відстань від кінця ручки до пальців, щоб було видно процес написання букв:

- а) 5 - 10 мм;
- б) 15-20 мм;
- в) 25 -30 мм;
- г) 30- 35 мм?

11. Скільки хвилин можуть писати на уроці першокласники без перевантажування цим видом діяльності:

- а) 10 хвилин;
- б) 15 хвилин;
- в) 20 хвилин;
- г) 25хвилин?

12. Якими є орієнтовні норми письма першокласника на кінець навчального року:

- а) 10 слів за урок;
- б) 20 слів за урок;
- в) 30 слів за урок;
- г) 35 слів за урок;

13. Які з видів фізкультхвилинок рекомендується проводити до початку письма на уроці:

- а) фізкультхвилинки для очей;
- б) фізкультхвилинки для кистей рук;
- в) фізкультхвилинки для тіла;
- г) фізкультхвилинки для рук та голови?

14. Як визначаються сучасною педагогікою методи навчання:

- а) як основні, вихідні теоретичні положення, що визначають вибір прийомів та засобів навчання;
- б) як способи взаємодії вчителя та учнів, спрямовані на досягнення мети навчання;
- в) як конкретні дії вчителя та учнів, підпорядковані загальному напрямку роботи, загальним вимогам;
- г) психологічний процес, спрямований на правильне навчання письма?

15. У якому методі навчання каліграфічного письма використовується графічна сітка, надрукована в зошитах:

- а) генетичному;
- б) копіювальному;
- в) лінійному;
- г) аналітично-синтетичному?

16. Який метод навчання каліграфічного письма забезпечує поступовий хід дітей від повільного письма до більш прискореного:

- а) лінійний;
- б) ритмічний;
- в) генетичний;
- г) аналітико - синтетичний?

17. Прочитайте варіанти лічби під час написання рядкової букви ю. Який із правильний:

- а) раз-і-два-і;
- б) і - раз - і - два - і;
- в) раз - два - і - три - і;
- г) раз-і-і-два-і?

18. За яким методом навчання письма вивчення букв відбувається в тій послідовності, яка подається в букварі для навчання читання:

- а) аналітико-синтетичним;
- б) генетичним;
- в) копіювальним;
- г) лінійним?

19. Який метод навчання каліграфічного письма став знову актуальним у зв'язку з приходом до школи шестилітніх першокласників:

- а) ритмічний;
- б) копіювальний;
- в) аналітико-синтетичний;
- г) лінійним?

20. Яка послідовність вивчення написання букв відповідає генетичному методу навчання каліграфічного письма:

- а) а, у, о, и, м, і, н...
- б) і, і, и, й, ш, з, п...
- в) а, б, в, г, д, е, с...
- г) х, с, у, ж, о, є...?

21. До чого може призвести неправильне тримання олівця чи ручки дитиною:

- а) до прискорення заостріності фалангів;
- б) до появи дефектів у будові кисті руки;
- в) до нерозвинення кісток зап'ястя;
- г) до не розвинення хрящових закінчень кісток пальців?

22. Яка група видів завдань належить до практично-діяльнісного способу підготовки дітей до оволодіння навичками письма:

- а) аплікація з паперу, малювання візерунків, ліплення з глини;
- б) пришивання гудзиків, складання машинки з деталей конструктора;
- в) кидання м'яча в ціль, лазання по лавці, стрибки із плесканням у долоні;
- г) ліплення, вправи для кисті рук?

23. За допомогою яких спеціальних графічних вправу дітей формується чітка координація рухів руки:

- а) «Проведи доріжки»;
- б) «Намалюй фігуру»;
- в) «Продовж візерунок»;
- г) «Обведи букву»?

24. Яка графічна вправа вважається найлегшою для дітей 5-6 років:

- а) штрихування;
- б) домальовування;
- в) обведення малюнка;
- г) проведення ліній?

25. Скільки уроків письма повинен провести вчитель у добуковарний період навчання грамоти:

- а) до 6-8 уроків;
- б) до 16 - 18 уроків;
- в) до 20- 22 уроків;
- г) до 24 - 26 уроків?

26. Які підготовчі вправи вважаються методистами найпростішими і тому найпершими використовуються в добуковарному навчанні письма:

- а) штрихування контурних малюнків різноспрямованими лініями;
- б) обведення контурів предметних малюнків і фігур;

- в) проведення прямих ліній: вертикальних, горизонтальних, похилих (праворуч, ліворуч);
- г) малювання простих візерунків?

27. За допомогою якої вправи доцільно ознайомлювати першокласників із зошита: верхньою на нижньою рядковими лініями, серединою рядка:

- а) малювання бордюрів;
- б) написання похилих паличок;
- в) написання крапок;
- г) проведення ліній?

28. Яким четвертим правилом мають оволодіти учні поряд із засвоєнням постави письма, розташуванням зошита на парті, умінням тримати ручку:

- а) ведення штриха згори донизу;
- б) ритмічне написання букв;
- в) письмо по лініях графічної сітки;
- г) письмо з нахилом?

29. Скільки основних елементів букв виділяють у методиці навчання письма:

- а) дев'ять;
- б) десять;
- в) дванадцять;
- г) тринадцять?

30. Написання якого основного елемента пояснює вчитель:

Починаємо писати від верхньої рядкової лінії. Ведемо донизу на себе, е доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення і пишемо лінію вгору-вправо до середини висоти палички "?"

- а) похила паличка з петлею вниз;
- б) похила паличка із заокругленням угорі;
- в) похила паличка із заокругленням унизу;
- г) похила паличка із заокругленням вгорі і вниз;

II ВАРІАНТ

1. Прививченні якого елемента доцільно ознайомлювати першокласників тільки з одним видом написання з верхнім поєднанням:

- а) овала;
- б) правого півовала;
- в) лівого півовала;
- г) похилої палички із заокругленням вниз?

2. Написання якого додаткового елемента пояснює вчитель:

Починаємо писати трішки вище нижньої рядкової лінії і пишемо злегка прогнуту донизу лінію, торкнувшись нижньої рядкової, а потім ведемо вгору- вправо на ширину букви до верхньої рядкової лінії?

- а) гострий елемент;
- б) передній плавний елемент;
- в) коротка петля;
- г) злегка прогнута лінія?

3. Який вид роботи розпочинає перший етап структури уроку в добукварний період:

- а) перевірка домашнього завдання;
- б) зв'язок з уроком читання;
- в) повторення розліновки зошита;
- г) фізкультхвилинки для кісток зап'ястя?

4. У який період навчання письма основним завданням є вдосконалення навички письма першокласників, формування почерку дітей:

- а) у добукварний;
- б) у букварний;
- в) у після букварний;
- г) у букварний і після букварний?

5. Який елемент лежить в основі написання рядкових букв о, а, б, ю, ф:

- а) похила паличка;
- б) овал;
- в) півовал;
- г) правий півовал?

6. Написання якої букви пояснює вчитель:

"Ця буква складається з трьох елементів: похилої палички, похилої палички із заокругленням угорі та похилої палички із заокругленнями вгорі та внизу ":

- а) букви *n*;
- б) букви *ш*;
- в) букви *т*;
- г) букви *м*?

7. Яку помилку зробив учитель у поясненні написання малої букви *ж*? „Спочатку пишемо лівий півовал, потім - похилу паличку із заокругленням вгорі та внизу, потім - правий півовал ":

- а) переплутав назви півовалів;
- б) порушив послідовність написання елементів;

- в) дав неправильну назву елемента?
- г) неправильно пояснив написання букв?

8. Який вид поєднання писемних літер використовується у складах му, ан, уки:

- а) верхнє;
- б) середнє;
- в) нижнє;
- г) нижнє, верхнє?

9. Навіщо на уроці використовується такий прийом навчання, як письмо „в повітрі”:

- а) для засвоєння послідовності зображення літери;
- б) для аналізу елементів, що складають букву;
- в) для запобігання пропорційних помилок у зображенні літери;
- г) для глибшого засвоєння форм та елементів букви?

10. Із якою метою під час навчання написання букви вчитель застосовує письмо під лічбу:

- а) для вироблення в дітей навички письма в одному темпі;
- б) для формування в учнів рухових навичок письма;
- в) для засвоєння потрібного нахилу та пропорцій у написанні букв;
- г) для формування швидкого письма?

11. Як називається етап роботи на уроці букварного періоду, на якому діти порівнюють писемну букву з друкованою, аналізують елементи літери, створюють її образ:

- а) пояснення написання нової букви;
- б) ознайомлення з рукописною буквою;
- в) написання нової букви з учнями;
- г) зв'язок уроку письма з уроком читання?

12. До якого структурного компоненту уроку письма входить пояснення вчителем написання нової букви:

- а) до актуалізації опорних знань учнів;
- б) до мотивації навчальної діяльності;
- в) до вивчення нового матеріалу;
- г) до узагальнення знань, умінь і навичок?

13. Що передбачається сучасною шкільною програмою з математики (І клас) для підготовки дітей до написання цифр:

- а) прописування кожної цифри на окремих рядках;
- б) проведення підготовчих вправ у зошитах в клітинку;
- в) зображення образів цифр;
- г) правильне розміщення цифр у клітинку?

14. За допомогою якої підготовчої вправи вчитель навчає дітей виконувати завдання за словесною інструкцією?

- а) копіювання зразка;
- б) графічний диктант;
- в) продовження візерунка;
- г) малювання бордюрів?

15. Із якої вправи краще починати навчання письма цифр в зошиті в клітинку:

- а) з написання овалів;
- б) з написання похилої палички;
- в) з написання заокруглень;
- г) написання цифр за порядком лічби?

16. Як правильно розташовувати цифри у клітинці:

- а) посередині клітинки;
- б) у лівому боці клітинки;
- в) у правому боці клітинки;
- г) нижньому боці клітинки?

17. Яка цифра має у своєму складі хвилястий верхній елемент:

- а) 2;
- б) 7;
- в) 5;
- г) 3?

18. Яку помилку зроблено в описі форми цифри 3 :

Цифра 3 у своїй основі має два півовали: верхній і нижній. Пишеться безвідривно. Верхній півовал за розміром трохи більший від нижнього.

- а) неправильно вказані пропорції елементів;
- б) неправильно названі елементи цифри;
- в) неправильно вказаний спосіб поєднання елементів;
- г) неправильний коментар написання цифри?

19. Де розпочинається запис математичних завдань від згину сторінки зошита:

- а) у другій повній клітинці;
- б) у третій повній клітинці;
- в) у четвертій повній клітинці;
- г) у першій повній клітинці?

20. Як рекомендується записувати малі букви у 1 - 2 класах:

- а) заввишки в одну клітинку;
- б) заввишки в 2/3 клітинки;

- в) заввишки в половину клітинки;
- г) заввишки в 1/3 клітинки?

21. У якій частині шкільної програми з рідної мови подано загальні напрями роботи над формуванням у молодших школярів графічної навички письма:

- а) у пояснювальній записці;
- б) у розділі „Навчання письма”;
- в) у переліку знань і умінь учнів;
- г) у розділі „Правопис”?

22. У якій послідовності проводиться у 2 класі повторення письма рядкових і великих букв?

- а) за алфавітом;
- б) за групами з ускладненням;
- в) у послідовності, обраній учителем;
- г) за аналітико - синтетичним?

23. Як організується вдосконалення графічних навичок письма на уроках української мови:

- а) на окремому уроці один раз на тиждень;
- б) на кожному уроці рідної мови, 5 - 7 хвилин;
- в) на періодичних уроках, запланованих учителем;
- г) на уроках узагальнення знань?

24. Яка кількість рядків пропонується для проведення каліграфічної хвилини у четвертому класі:

- а) 1 - 2;
- б) 2 - 3;
- в) 3 - 4;
- г) 4 - 5?

25. Із якою швидкістю за нормою повинні писати учні 3 класу:

- а) 16 - 20 знаків на хвилину;
- б) 21 - 30 знаків на хвилину;
- в) 31 - 40 знаків на хвилину;
- г) 10-16 знаків на хвилину?

26. Який із видів графічних помилок веде до неграмотного, помилкового написання слів:

- а) недотримання правильного нахилу в написанні букв у словах;
- б) деформація основних елементів букв;
- в) недописування елементів букв;
- г) неправильне поєднання букв?

27. Що використовується як матеріал для перевірки сформованості графічної навички і техніки письма учнів початкових класів:

- а) списаний рукописний текст;
- б) списаний друкований текст;
- в) текст, написаний під диктовку;
- г) написання алфавіту?

28. Коли рекомендується починати поступовий перехід учнів на письмо в зошитах в одну лінію:

- а) у II семестрі 2 класу;
- б) у I семестрі 3 класу;
- в) у II семестрі 3 класу;
- г) у I семестрі 2 класу?

29. Який дидактичний принцип найширше використовується під час навчання учнів каліграфічного письма:

- а) принцип науковості;
- б) принцип емоційності;
- в) принцип наочності;
- г) принцип послідовності?

30. Що вважається методикою основним джерелом навчання молодших школярів каліграфічного письма:

- а) зошити з друкованою основою;
- б) навчально-дидактичні таблиці;
- в) зразки письма вчителя на дошці;
- г) письмо в повітрі?

Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 тестовий бал.

Критерії оцінювання

Тестовий бал	100- бальна шкала	Національна шкала оцінювання та ECTS
30-29	100-85	Відмінно А
28-26	84-65	Добре В
25-23	64-50	Добре С
22-20	49-26	Задовільно D
19-15	25-10	Задовільно E
14-8	9-6	Незадовільно FX
7-0	5-0	Незадовільно F

КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ З КАЛІГРАФІЇ

Методичні рекомендації до виконання контрольних робіт

Виконання контрольної роботи має на меті перевірити теоретичні знання та практичні навички з навчальної дисципліни, а саме:

- а) методи і прийоми письма в період навчання грамоти;
- б) назви всіх елементів букв та поєднання їх у складах і словах;
- в) правильне написання малих і великих букв та коментування їх написання;
- г) уміння бачити власні помилки та усувати їх;
- д) складання планів-конспектів уроків письма добуковарного, букварного та післябукварного періодів;
- є) уміння розробляти каліграфічні хвилинки для вдосконалення графічної навички письма в учнів 2-4 класів.

Варіанти контрольних робіт складаються з 5 завдань. Всі завдання мають професійне спрямування, вимагають від студентів знань теоретичного і методичного змісту, а також використання їх у практичній діяльності.

Варіант 1

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **письмо** з психолого-педагогічного і методичного погляду.
2. Обґрунтувати раціональність використання лінійного методу навчання письма в 1 класі.
3. Схарактеризувати періоди навчання письма в 1 класі.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **а**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Аа** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **пiктографiя**. Схарактеризувати цей вид письма.

2.Обґрунтувати раціональність використання копіювального методу навчання письма в 1 класі.

3.Схарактеризувати завдання навчання письма в 1 класі.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **б**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Бб** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **ідеографічне письмо**. Схарактеризувати цей вид письма.

2.Обґрунтувати раціональність використання аналітико-синтетичного методу навчання письма в 1 класі.

3.Описати підготовчі вправи до письма, які використовуються в добукварний період.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **в**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Вв** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1.Визначити поняття **звукове письмо**. Схарактеризувати цей вид письма.

2.Обґрунтувати раціональність використання тактового методу навчання письма в 1 класі.

3.Схарактеризувати якості сучасного шрифту прописів.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **г**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Гг** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 5

Теоретичні питання:

- 1.Визначити основні умови навчання каліграфічного письма. Описати правильну поставу дітей під час письма.
- 2.Обґрунтувати раціональність використання генетичного методу навчання письма учнів після закінчення періоду навчання грамоти.
- 3.Схарактеризувати основні елементи рукописних малих літер.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **г**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Гг** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 6

Теоретичні питання:

- 1.Визначиш основні умови навчання каліграфічного письма. Описати розташування ручки в руці під час письма.
- 2.Обґрунтувати раціональність використання копіювального методу навчання письма учнів шестирічного віку.
- 3.Схарактеризувати основні елементи великих рукописних літер.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **д**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Дд** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 7

Теоретичні питання:

- 1.Визначити основні умови навчання каліграфічного письма . Описати розташування зошита на парті під час письма.
- 2.Обґрунтувати раціональність використання штриховки під час підготовки дітей до письма в добукварний період.
- 3.Схарактеризувати основні якості каліграфічного письма.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **е**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

- 5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Ее** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 8

Теоретичні питання:

- 1.Визначити види сучасного письмового приладдя, Перелічити вимоги до якостей ручки.
- 2.Обґрунтувати раціональність використання наочності з каліграфії під час навчання письма.
- 3.Схарактеризувати особливості розвитку кисті руки дитини шестирічного віку.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **є**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

- 5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Єє** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 9

Теоретичні питання:

- 1.Визначити види сучасного письмового приладдя. Перелічити вимоги до якостей зошита.

2. Обґрунтувати нераціональність навчання шестиліток безвідривного письма з повторним наведенням елементів букв.
3. Схарактеризувати особливості роботи вчителя біля класної дошки.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ж**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Жж** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. Визначити види сучасного письмового приладдя. Перелічити вимоги до якостей крейди.
2. Обґрунтувати нераціональність домашніх завдань з каліграфії для учнів 1 класу в період навчання грамоти.
3. Схарактеризувати техніку письма учня біля класної дошки.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **з**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Зз** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Визначити види сучасного письмового приладдя. Перелічити вимоги до якостей дошки.
2. Обґрунтувати раціональність домашніх завдань з каліграфії для учнів 2-4 класів.
3. Схарактеризувати норми правильного каліграфічного письма.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **і**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Іі** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. Визначити причини окремого написання учнями букв у складах і словах, без поєднувань літер між собою.

2. Обґрунтувати необхідність оцінювання робіт учнів із каліграфії.

3. Схарактеризувати порядок ведення учнівських зошитів.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ї**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Її** основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 13

Теоретичне питання:

1. Визначити критерії оцінювання робіт із каліграфії учнів 1 класу.

2. Обґрунтувати доцільність безвідривного письма в 3 - 4 класах.

3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання похилої палички та подовженої похилої палички. Назвати прийоми роботи над помилками.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **и**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання: 5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Ии** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 14

Теоретичні питання:

- 1.Визначити критерії оцінювання робіт із каліграфії учнів 2 класу.
- 2.Обґрунтувати доцільність зображування бордюрів під час підготовки дітей до письма в добукварний період.
- 3.Схарактеризувати помилки першокласників під час написання похилої палички з заокругленням угорі та похилої палички з заокругленням унизу. Назвати прийоми роботи над помилками.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **й**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

- 5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Йй** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 15

Теоретичні питання:

- 1.Визначити критерії оцінювання робіт із каліграфії учнів 3-4 класів.
- 2.Обґрунтувати раціональність поступового ознайомлення першокласників із графічною сіткою зошита (прописів).
- 3.Схарактеризувати помилки першокласників під час написання подовженої похилої палички з петлею вгорі або внизу.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **к**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

- 5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Кк** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 16

Теоретичні питання:

- 1.Визначити завдання навчання письма першокласників у добукварний період.

2.Обґрунтувати доцільність зображення спрощених графічних образів предметів (прапорець, грибок, листочок тощо) на сторінках розлінованого зошита в добукварний період навчання письма.

3.Схарактеризувати помилки першокласників під час написання лівого або правого півовалів.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **л**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних

літер **Лл** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 17

Теоретичні питання:

1.Визначити завдання навчання письма першокласників у букварний період.

2.Обґрунтувати доцільність використання прийомів самоконтролю чи взаємоконтролю під час виконання учнями каліграфічних вправ.

3.Схарактеризувати помилки першокласників під час написання овалів.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **м**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Мм** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 18

Теоретичні питання:

1.Визначити завдання навчання письма першокласників у післябукварний період.

2.Обґрунтувати доцільність створення образів рукописних літер під час ознайомлення з ними дітей у букварний період навчання письма.

3.Схарактеризувати помилки першокласників під час написання переднього плавного елемента.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **н**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Нн** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 19

Теоретичні питання:

1.Визначити завдання узагальнювального (завершального) уроку навчання письма добукварного періоду.

2.Обґрунтувати необхідність порівняння зображень друкованих і рукописних літер під час ознайомлення з буквою на уроці письма.

3.Схарактеризувати структуру уроку букварного періоду навчання письма.

4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **о**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Оо** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 20

Теоретичні питання:

1.Визначити групу малих букв, що складаються з похилої палички із заокругленням унизу та окремих допоміжних елементів. Розкрити методику їхнього написання.

2.Обґрунтувати доцільність порівняння нової літери, що вивчається на уроці письма, з іншими, уже знайомими дітям буквами.

3.Схарактеризувати методику роботи над написанням окремих складів у букварний період навчання грамоти.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **n**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Пn** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 21

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, які у своїй основі мають пряму паличку, паличку із заокругленням вгорі, вгорі та внизу, а також додаткові елементи. Розкрити методику їхнього написання.

2. Обґрунтувати необхідність аналізу елементів літери, що вивчається на уроці письма в букварний період навчання грамоти.

3. Схарактеризувати методику роботи над написанням слова у букварний період навчання грамоти.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **p**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Pp** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 22

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, які у своєму складі мають овал і допоміжні елементи. Розкрити методику їхнього написання.

2. Обґрунтувати нераціональність побуквеного списування слів або речень першокласниками.

3. Схарактеризувати методику роботи над написанням речення в букварний період навчального письма.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **с**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Сс** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 23

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, в основі яких є півовал. Розкрити методику їх написання.

2. Обґрунтувати доцільність зв'язку формування графічної навички першокласників із розвитком їхнього мовлення, збагаченням та уточненням словникового запасу дітей.

3. Схарактеризувати методику роботи над списуванням невеличкого тексту в букварний період навчання письма.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **т**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Тт** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 24

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, у яких в основі є подовжена похила паличка з петлею. Розкрити методику їхнього написання.

2. Обґрунтувати актуальність удосконалення навички каліграфічного письма в учнів 2-4 класів.

3. Схарактеризувати структуру уроку букварного періоду навчання письма.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **у**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Уу** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 25

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих букв, що складаються з подовженої палички із заокругленням внизу. Розкрити методику їхнього написання.

2. Обґрунтувати необхідність навчання каліграфічного письма на кожному уроці української мови (каліграфічні хвилинки).

3. Схарактеризувати типові недоліки учнівського письма, навести приклади вправ, спрямованих на усунення графічних помилок (відхилень).

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ф**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Фф** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 26

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих літер, в основі написання яких лежить подовжена похила паличка із заокругленням ліворуч.

2. Обґрунтувати зв'язок між каліграфією та орфографією.

3. Схарактеризувати графічні вправи, спрямовані на вдосконалення швидкості письма учнів.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **х**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Хх** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 27

Теоретичні питання:

- 1.Визначити групу великих літер, які мають у своєму складі передній плавний елемент.
- 2.Обґрунтувати необхідність проведення з шестилітніми першокласниками пальчикової гімнастики перед виконанням графічних робіт. Навести приклади вправ.
- 3.Схарактеризувати види і типи з'єднування букв у складах і словах.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **ц**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Цц** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 28

Теоретичні питання:

- 1.Визначити групу великих літер, в основі яких є овал та півовал.
- 2.Обґрунтувати необхідність проведення з учнями початкових класів фізкультхвилинок. Навести приклади вправ.
- 3.Схарактеризувати особливості навчання письма ліворуких дітей.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **ч**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Чч** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 29

Теоретичні питання:

- 1.Визначити групу великих літер, найскладніших за написанням специфічних елементів. Розкрити методику їхнього написання.
- 2.Обґрунтувати необхідність проведення на уроках письма в 1 класі фізкультхвилинок для очей, Навести приклади вправ.
- 3.Схарактеризувати типові для першокласників психологічні мотиви навчання письма.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **ю**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

- 5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Юю** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 30

Теоретичні питання:

- 1.Визначити терміни переходу учнів до написання в зошитах в одну лінію, назвати прийоми роботи на відповідних каліграфічних хвилинках.
- 2.Обґрунтувати доцільність організації змінної виставки кращих зошитів із письма учнів початкових класів.
- 3.Схарактеризувати методику підготовки учнів 2 класу до скоропису.
- 4.Дати повне пояснення написання рядкової букви **я**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

- 5.Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Яя** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

ПИТАННЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Каліграфія як наука, її основні завдання.
2. Методи навчання каліграфічного письму.
3. Умови, необхідні для навчання каліграфії.
4. Письмове приладдя для каліграфії.
5. Наочність при навчанні каліграфічного письма.
6. Техніка письма на класній дошці.
7. Норми каліграфічного письма.
8. Прийоми навчання каліграфічного письма, види та методика використання в початковій школі.
9. Письмо в повітрі, методика його проведення.
10. Письмо по контуру, методика його проведення.
11. Письмо за зразком, застосування його в початковій школі.
12. Писання сухим пером, використання його на уроці письма.
13. Методика використання методу калькування в початковій школі.
14. Писання мокрим пензлем на дошці, методика його використання під час навчання грамоти .
15. Навчання письма, його етапи.
16. Перший етап підготовки дітей до письма, його характеристика.
17. Малювання із штриховкою, його значення для навчання письма.
18. Основні елементи літер, методика їх написання.
19. Особливість навчання письма дітей шестилітнього віку.
20. Структура уроку письма в підготовчий період навчання грамоти.
21. Другий етап навчання письма, його загальна характеристика.
22. Методичні особливості накреслення всіх груп рядкових букв.
23. Особливості накреслення всіх груп великих букв.
24. Завдання уроків письма в букварний період.
25. Структура уроку письма в букварний період.
26. Коло знань, умінь і навичок з письма, визначене програмою для початкової школи (трирічної та чотирирічної).

27. Структура уроку в післябукварний період.
28. Списування на уроках письма, його види та характеристика кожного з них.
29. Методика написання складів.
30. Методика написання слів.
31. Методика написання речень.
32. виправлення помилок під час письма першокласників.
33. Написання цифр у першому класі.
34. Третій етап навчання письма. Загальна характеристика.
35. Навчання каліграфії у 2-му класі.
36. Вимоги до проведення каліграфічних хвилинок у 3 і 4 класах.
37. Використання інформаційних технологій на уроках письма.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Методика опрацювання звука та букви в букварний період навчання грамоти.
2. Уроки письма в букварний період навчання грамоти.
3. Наочність у період навчання грамоти.
4. Використання дидактичних ігор на уроках читання і письма.
5. Засвоєння елементів фонетики в період навчання грамоти.
6. Диференційований підхід до учнів у процесі навчання грамоти.
7. Вироблення навичок каліграфічного письма в першокласників.
8. Робота над орфограмами як засіб формування правописних навичок у першокласників.
9. Методика навчання письма ліворуких дітей.
10. Методика виправлення графічних помилок у письмі молодших школярів.
11. Методика навчання грамоти в добукварний період.
12. Методика навчання письма в букварний період.
13. Удосконалення каліграфічних навичок письма в учнів 2-4 класів.
14. Дидактичні засоби навчання на уроках письма.
15. Формування навичок письма в після букварний період.
16. Види графічних вправ на уроках письма в букварний період навчання грамоти.
17. Прийоми навчання письма у букварний період.
18. Використання інтерактивних технологій під час навчання учнів грамоти.
19. Використання дидактичних ігор на уроках читання і письма.
20. Особливості засвоєння елементів фонетики в період навчання грамоти.

ГРАФІЧНІ НАВИЧКИ ПИСЬМА

ТЕХНІКА ПИСЬМА

КУЛЬТУРА ОФОРМЛЕННЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ: ПРОГРАМНІ ВИМОГИ

Формування графічних навичок, техніки письма є важливою складовою початкового навчання. Необхідне прагнути, щоб письмо молодших школярів було охайним розбірливим; його швидкість має задовільняти навчальні: потреби учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Робота над каліграфією, технікою письма не обмежується періодом навчання грамоти, а продовжується в наступних класах. Увага до цього аспекту письма необхідна не тільки під час виконання школярами спеціальних вправ у написанні окремих літер, їх елементів, буквосполучень, слів, а й під час виконання всіх інших письмових робіт (списування, письмо під диктування, з пам'яті та ін.).

Важливим завданням учителя є формування в учнів уміння писати на дошці з орієнтацією на її площину, регулювати розміри букв, дотримуватися горизонтальності рядків, доцільно розташовувати матеріал і т. ін.

Робота з письма передбачає формування у школярів культури оформлення письмових робіт (відступ від попередньої роботи чи від верхнього краю сторінки, розташування на рядку заголовка, дотримання абзаців, полів, охайність підкреслень, виправлень та ін.).

1 клас

<i>Добукварний період</i>	<i>Учень</i>
Посадка учня під час письма.	свідомо приймає правильну позу перед початком письма;
Положення ручки (олівця) в руці під час письма.	показує правильне положення ручки в руці, тримає її великим, середнім і вказівним пальцями;
Розташування зошита на парті під час письма.	кладе правильно зошит на парту перед початком письма і зберігає таке його

	положення в процесі письма;
Рух пальців під час зображення графічних фігур.	правильно рухає вальцями під час зображення невеликих фігур, розфарбовування;
Рух кисті й передпліччя вздовж рядка в процесі виконання графічних вправ.	рухає знаряддя письма вздовж рядка за допомогою кисті й передпліччя на мізинному пальці;
Зображення ліній і фігур, штрихування, розфарбовування.	показує верхню, нижню, ліву, праву сторони сторінки; початок, середину, кінець рядка; середину між рядковими лініями;
Зображення ліній, схожих на елементи букв.	проводить лінії: вертикальні, горизонтальні, похилі (ліворуч, праворуч); зображує прямі, ламані, хвилясті, петельні лінії (в міру можливого) рухами руки; правильно пише прямі з верхнім і нижнім заокругленнями, верхні та нижні петлі, овали, півовали;
Орієнтування на сторінці зошита й у графічній сітці.	знаходить і показує всі лінії графічної сітки зошита (верхня і нижня рядкові лінії, міжрядкова, похила).
Букварний період	Учень
Комунікативна спрямованість процесу письма.	розрізняє друковане й рукописне письмо; пояснює важливість рукописного письма, необхідність його естетичного вигляду;
Відомості про рукописні букви та пунктуаційні знаки.	впізнає й називає відповідно до алфавіту малі й великі рукописні букви; пише їх з дотриманням правильної форми, висоти, ширини;
Правила поєднання елементів букв.	поєднує безвідривно елементи букв природного злиття, букви за типами поєднань: верхнє, середнє, нижнє, букви природного злиття;

Правила письма малих і великих букв. Типи поєднань малих букв. Типи поєднань великих і малих букв. Позначення звуків, сприйнятих на слух, відповідними рукописними буквами.	пише слова зв'язно, ритмічно, з однаковим нахилом букв; розташовує слова й речення в основному рядку;
Списування з рукописного й друкованого текстів.	списує склади, слова, речення з рукописного й друкованого текстів
Письмо під диктування.	пише під диктування склади, слова, речення;
Функції пунктуаційних знаків.	називає й вживає на письмі пунктуаційні знаки: крапку, кому, тире, знаки оклику й питання;
Робота у зошиті без друкованої основи.	дотримується гігієнічних вимог у процесі письма.
Післябукварний період	Учень
Використання набутих умінь і навичок письма (включаючи правописну грамотність) для різного виду письмових робіт.	списує друкований і рукописний текст, дотримуючись каліграфічних вимог; виконує мовні завдання фонетико-графічного, лексичного, граматичного характеру;
Робота у звичайному зошиті з сіткою №1 (без друкованої основи).	пише під диктування слова, речення з 3-4 слів {з урахуванням службових слів), у яких написання не розходиться зі звучанням, зв'язний текст, у якому написання елі» відповідає вимові (інші слова записуються на дошці або продиктовуються орфографічно); складає, записує (самостійно та з допомогою вчителя) речення за ілюстраціями, навчальною ситуацією, створеною вчителем.

2 клас

<i>Зміст навчального Матеріалу</i>	<i>Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
Закріплення графічних, гігієнічних навичок письма.	дотримується гігієнічних і технічних правил письма;
Вільні розчерки. Письмо великих, рядкових букв та їх поєднань у розчерках і окремо.	каліграфічно пише великі й малі літери алфавіту, дотримуючись відповідних їх поєднань у словах;
Безвідривне поєднання 2-3 букв. Поступове прискорення письма в міру індивідуальних можливостей учнів.	пише безвідривно (в міру можливості швидко) буквосполучення типу: <i>ди, ви, ту, ем, шу, ли</i> і под.;
Оформлення письмової роботи.	розташовує самостійно заголовок у рядку; дотримується поля правого краю сторінки; вертикальності лівого її краю, абзаців; робить акуратні виправлення;
Запис слів, віршів у стовпчик.	розташовує слова й віршові строфи у стовпчик;
Зображення таблиці і вписування в неї слів.	вписує слово в накреслену ним таблицю;
Підкреслення слів лініями заданої форми.	підкреслює від руки чи під лінійку слова під час розбору речення;
Зображення форми умовного позначення під час виділення частин слова.	зображує умовні позначки під час виділення частин слова;
Письмо на дошці.	виконує письмові завдання на дошці, зберігаючи пропорційність літер.

3 клас

<i>Зміст навчального Матеріалу</i>	<i>Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
	<i>Учень:</i>
Технічні навички.	самостійно контролює виконання гігієнічних та технічних правил письма;
Графічні навички.	виконує підготовчі вправи розчерки,

Поступовий перехід до письма в графічній сітці зошита в одну лінію. Підготовчі графічні вправи. Виконання окремих елементів та розчерків висотою в 1/3 рядка, в піврядка та в півтора рядка.	зберігаючи однакову висоту, ширину, однаковий нахил елементів;
Закріплення письма великих і малих букв та пунктуаційних знаків. Письмо букв за групами: в порядку ускладнення їх форми (<i>i, u, ш, щ ... І, І І, Ш...</i>), за початком написання букв (<i>с, о, а, д... С, О, Є, Е...</i>).	дотримується належної висоти, ширини, нахилу великих і малих букв та пунктуаційних знаків (?!) у зошиті в одну лінійку;
Удосконалення письма букв.	безвідривно поєднує складові елементи букв <i>н, р, ф</i> ;
Розвиток швидкості письма.	виконує: розчерки у зростаючому темпі; безвідривно поєднує до 4 графем (<i>рин, лин, дре; мили, ориз, трив</i> тощо за словами вправ підручника); самостійно контролює: рухові дії у процесі такого письма; прискорює письмо в міру своїх можливостей, не змінюючи при цьому форми букв та їх поєднань;
Оформлення письмових робіт.	правильно, охайно оформляє письмову роботу в зошиті в одну лінію, записує слова в стовпчик; підкреслює умовними лініями слова - річні частини мови, умовно позначає морфеми; будує графічні моделі синтаксичної структури речення.

4 клас

<i>Зміст навчального Матеріалу</i>	<i>Державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів</i>
	<i>Учень:</i>
Технічні навички.	дотримується гігієнічних та технічних правил письма;
Графічні навички.	вільно відтворює рухи пальцями й передпліччям під час письма, в рядку;
Закріплення й удосконалення письма великих, малих букв та пунктуаційних знаків.	пише правильно букви, їх з'єднання, пунктуаційні знаки; акуратно виправляє нерозбірливі форми графем та їх поєднання;
Індивідуальні особливості письма.	безвіддривно поєднує елементи букв х, ж, ю;
Розвиток швидкості письма.	змінює форми букв, їх поєднань, пунктуаційних знаків, зберігаючи розбірливість письма; безвіддривно поєднує до 6 графем (<i>сир, вуж, день, глум, злива, очерет, апетит</i> тощо) за словами вправ підручника та інших посібників; прискорює письмо у межах своїх фізіологічних можливостей, зберігаючи його розбірливість дотримуючись гігієнічних і технічних правил;
Оформлення письмових робіт.	оформляє письмову роботу відповідно до вимог, зазначених у методичних рекомендаціях «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи»;
Письмо на дошці без графічної контролює своє письмо на сітці.	контролює своє письмо на дошці без сітки; дотримується лінійності письма на дошці без сітки; зберігає пропорційність букв.

ФОРМУВАННЯ ГРАФІЧНОЇ НАВИЧКИ

Графічна навичка включає такі складові:

- 1) форму, розмір, нахил та поєднання літер;
- 2) культуру оформлення письмової роботи;
- 3) швидкість письма.

Недотримання норм за кожним із вищенаведених параметрів приводить до допущення помилок у написанні елементів букв, літер, слів і речень.

ТИПОВІ ПОМИЛКИ У НАПИСАННІ БУКВ ТА ЇХ З'ЄДНАНЬ

1. Деформація (відхилення від зразка) в написанні елементів малих та великих букв, пропуск та заміна їх. Для виправлення цього недоліку потрібно застосовувати такі прийоми:

а) використання демонстраційних таблиць друкованих та рукописних букв;

б) письмо букв, їх з'єднань, слів та речень викладачем на дошці безпосередньо перед студентами. Спостереження ними процесу письма сприяє міцному засвоєнню запланованого матеріалу. Письмо необхідно одночасно супроводжувати детальним поясненням того чи іншого написання (початок написання букви, безвідривне чи відривне сполучення елементів, початок та закінчення письма);

в) письмо студентами на класній дошці й аналіз написаного (ділові ситуації: студенти в ролі вчителя початкових класів проводять фрагменти уроків письма в букварний період навчання грамоти).

2. Неправильне поєднання малих та великих букв у словах.

Слід пам'ятати, що в методиці навчання каліграфії розрізняють такі типи з'єднань:

1) верхнє (елементи поєднані на верхній рядковій лінії), наприклад: *ни, пі, ту*;

2) середнє (елементи поєднані посередині робочого рядка), наприклад: *фа, со, аб*;

3) нижнє (елементи поєднані трохи вище нижньої рядкової лінії),
наприклад: *ал, ом, гл*;

4) поєднання букв природного злиття, наприклад: *сх, аг, не, ув, яз, дж*.

3. Асиметричність (неоднакова відстань) між буквами, словами в рядку та словами в реченні.

4. Неправильний нахил букв у словах та слів у реченнях.

Бездоганне дотримання студентом правил розміщення зошита під час письма, посадки за столом чи партою, тримання ручки сприяють усуненню цього недоліку.

5. Порушення пропорцій, недописування літер до верхньої та нижньої рядкової, а також до міжрядкових ліній або перехід за лінії, тобто недотримання однакової висоти букв у рядках, неоднакова ширина елементів букв.

**Оцінювання графічних навичок письма,
техніки, швидкості письма, культури
оформлення письмових робіт**

Графічні навички письма, техніка, швидкість письма й культура оформлення письмових робіт перевіряються шляхом списування з друкованого тексту. В 1 класі списування проводиться на кінець навчального року, в 2-4 класах - у кінці кожного семестру.

За списаний текст виставляється дві оцінки: одна за грамотність, друга - за каліграфію, швидкість і культуру оформлення письмової роботи.

Грамотність оцінюється за такими самими критеріями, що й диктант.

Оцінювання графічних навичок і дотримання гігієнічних правил письма в 1 класі здійснюється за такими критеріями:

Рівень навчальних досягнень учнів	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I Початковий	Списаний текст нелегко прочитати. Літери переважно непропорційні, мають різний нахил, зустрічається дзеркальне зображення літер, друковані літери замість рукописних. Поєднання букв переважно неправильне або відсутнє. Лінійності майже не дотримано. Гігієнічних правил письма учень майже не дотримується навіть після нагадування вчителя.
II Середній	Списаний текст читається. Однак у формі літер зустрічаються ламані, куто-видні елементи. Поєднання букв дуже розтягнуті або надто стислі. Гігієнічних правил письма учень дотримується тільки після нагадування вчителя.
III Достатній	Списаний текст легко читається. Літери переважно пропорційні, з однаковим нахилом, правильним поєднанням. Однак зустрічається певна кількість незначних відхилень від норми у формі букв та їх поєднанні, Учень дотримується переважно всіх гігієнічних правил без нагадування вчителя.
IV Високий	Списаний текст легко читається. Літери пропорційні, з однаковим нахилом, правильно поєднані. Допускається 1-2 незначних відхилення у формі букв чи їх поєднанні, які не порушують загального позитивного враження від письма. Учень дотримується гігієнічних правил письма.

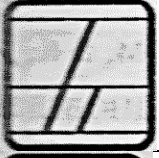
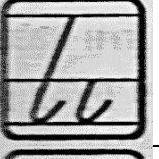
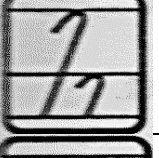
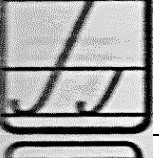
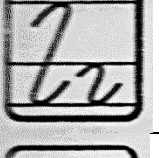
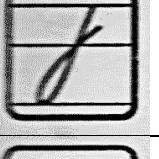
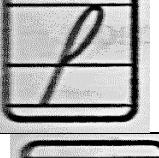
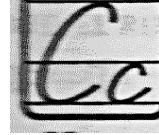
У 2-4 класах здійснюється перевірка графічних навичок: **форми, розміру, нахилу, поєднання літер; культури оформлення письмової роботи і швидкості** письма.

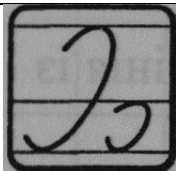
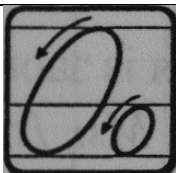
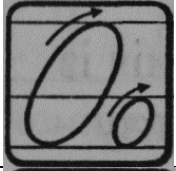
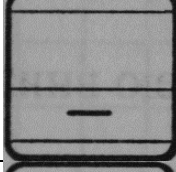
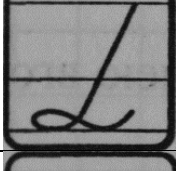
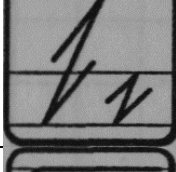
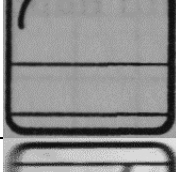
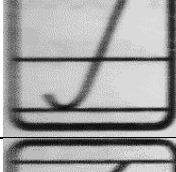
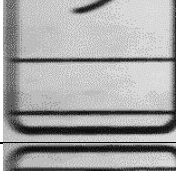

Дотримання норм за кожним із зазначених параметрів оцінюється двома балами (в сумі буде 12 балів). За незначне відхилення від норми за тим чи іншим параметром знімається 1 бал, за значне - 2 бали.

Щодо швидкості письма, то незначним вважається відхилення від меншого показника норми: 2 клас - 15-20 слів, 3 клас - 21-30 слів, 4 клас - 31-40 слів на 1-5 знаків, значним - на 5 та більше знаків.

ЄДИНІ ЗРАЗКИ КАЛІГРАФІЧНОГО ПИСЬМА БУКВ

Основні елементи малих і великих букв

1.		довга й коротка пряма похила лінія.
2.		довга й коротка пряма похила лінія із заокругленням унизу праворуч.
3.		довга й коротка пряма похила лінія із заокругленням угорі ліворуч.
4.		довга й коротка пряма похила лінія із заокругленням унизу ліворуч (у буквах Лл, Мм, Гг, Яя).
5.		довга й коротка пряма похила лінія із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч.
6.		довга пряма похила лінія із петлею внизу.
7.		довга пряма похила лінія із петлею вгорі.
8.		великий та малий лівий півовал.

9.		великий та малий правий півовал.
10.		великий та малий лівий овал.
11.		великий та малий правий овал.
12.		коротка горизонтальна лінія.
13.		довга пряма похила лінія із лежачою петлею вниз ліворуч.
14.		довга и коротка пряма похила лінія із двома штрихами: вгорі - ліворуч, унизу - праворуч.
15.		пряма горизонтальна лінія із заокругленням ліворуч униз.
16.		довга пряма похила лінія із заокругленням унизу ліворуч (у буквах: І, Ії, Н, К, Ю).
17.		штрих (у буквах: І, Ії, Н, К, Ю).
18		правий горизонтальний півовал.

Додаткові елементи малих і великих букв

1.		короткий вигнутий поєднувальний штрих
2.		короткий прямий поєднувальний штрих
3.		Крапка
4.		дві крапки
5.		коротка горизонтальна вигнута лінія
6.		мала петля
7.		штрих і коротка горизонтальна вигнута лінія (починаючий елемент малої літери ч)

Особливості написання малих букв 1 групи

Перша група - *i, ї, u, й, ш*- складаються в основному з короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч, крапок та короткої вигнутої горизонтальної лінії.

Мала буква «і» складається з двох елементів: короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; крапки.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії, ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка. Потім ставимо крапку над прямою похилою трохи вище від верхньої рядкової лінії.

Ширина букви: 2 мм.

Рахунок: 1- і - 2.

Мала буква «ї» складається з двох елементів: короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; двох крапок.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії, ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Потім ставимо дві крапки трохи вище верхньої рядкової лінії над прямою похилою по обидві сторони першого елемента.

Ширина букви: 2 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - 3.

Мала буква «и» складається з двох коротких прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо коротку пряму похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1 - i - 2 - i.

Мала буква «й» складається з трьох елементів: коротких прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч; короткої горизонтальної вигнутої лінії.

Починаємо писати перший елемент від верхньої рядкової лінії в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо другу коротку похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Потім пишемо коротку горизонтальну вигнуту лінію між прямими похилими лініями трохи вище від верхньої рядкової лінії.

Ширина букви: 2,6 мм.

Увага! Прямі похилі лінії мають бути паралельні між собою.

Рахунок: 1 - i - 2 - i - 3.

Мала буква «ш» складається з трьох елементів - коротких прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо другу коротку похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо третю коротку похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Увага! Прямі похилі лінії мають бути паралельні між собою.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Особливості написання малих букв 2 групи

Друга група - ц, щ, у - літери в своїй основі мають коротку пряму похилу лінію із заокругленням унизу праворуч із додаванням петель.

Мала буква «ц» складається з трьох елементів: коротких прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч; малої петлі.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо другу коротку пряму похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, доводимо вище нижньої рядкової лінії. Не відриваючи руки, приєднуємо малу петлю: ведемо ледь вигнуту коротку лінію трохи нижче нижньої рядкової, заокруглюємо вліво, далі вправо вверх, описуючи петлю, яка перетинається на нижній рядковій, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Мала буква «щ» складається з чотирьох елементів: коротких прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч; малої петлі.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо вверх до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо другу коротку пряму похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо вверх до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо третю коротку пряму похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, повертаємо вправо, доводимо вище нижньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, приєднуємо малу петлю: ведемо ледь вигнуту коротку лінію трохи нижче нижньої рядкової, заокруглюємо вліво, далі вправо вгору, описуючи петлю, яка перетинається на нижній рядковій, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: 1 - i - 2 - i - 3 - i - 4 - i.

Мала буква «у» складається з двох елементів: короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; довгої прямої похилої лінії із петлею внизу.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, далі ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію, ледь не доводимо її до нижньої міжрядкової лінії, заокруглюємо вліво, і вона переходить у петлю, перетинається на нижній рядковій лінії і закінчується на середині робочого рядка.

Довжина петлі - 6 мм.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1 - i - 2 - i.

Особливості написання малих букв 3 групи

Третя група - *г, п, т, р* - основним елементом цих букв є коротка пряма похила лінія із заокругленням угорі ліворуч, унизу – праворуч.

Мала буква «г» складається з одного елемента: короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч.

Починаємо писати букву трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вправо вгору, торкаючись верхньої рядкової лінії, далі

заокруглюємо вправо вниз, пишемо коротку пряму похилу лінію, трохи не доводячи її до нижньої рядкової, заокруглюємо праворуч, торкаючись її, ведемо вправо вверх до середини робочого рядка.

Ширина заокруглень: 2 мм.

Рахунок: i - l - i.

Мала буква «п» складається з двох елементів: короткої прямої похилої лінії; короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової до нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати трохи вище середини похилої прямої, заокруглюємо праворуч до верхньої лінії робочого рядка на ширину літери, а потім пишемо вниз коротку пряму похилу лінію; трохи не доводячи її до нижньої рядкової лінії, заокруглюємо вправо вверх, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: l - i - 2 - i.

Мала буква «т» складається з трьох елементів: короткої прямої похилої лінії; короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч; короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової до нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент приєднуємо трохи вище середини похилої прямої, заокруглюємо праворуч до верхньої лінії робочого рядка на ширину літери, а потім пишемо коротку пряму похилу лінію до нижньої рядкової.

Відриваємо руку. Третій елемент починаємо писати трохи вище середини похилої прямої, заокруглюємо праворуч до верхньої лінії робочого рядка на ширину літери, а потім пишемо вниз коротку пряму похилу лінію; трохи не

доводячи її до нижньої рядкової лінії, заокруглюємо вправо вгору, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Увага! Правильно поєднуйте другий елемент з першим та наступним.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Мала буква «р» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії; короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії до нижньої міжрядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати трохи вище середини прямої похилої, заокруглюємо праворуч до верхньої лінії робочого рядка на ширину літери, а потім пишемо вниз коротку пряму похилу лінію; трохи не доводячи її до нижньої рядкової лінії, заокруглюємо вправо вгору, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Увага! Правильно поєднуйте перший елемент з наступним.

Рахунок: 1 - і - 2 - і.

Особливості написання малих букв 4 групи

Четверта група - н, ч, к - у своєму складі мають коротку пряму похилу і коротку горизонтальну лінії, коротку пряму похилу лінію із заокругленням унизу праворуч та додаткові елементи.

Мала буква «н» складається з трьох елементів: короткої прямої похилої лінії; короткої горизонтальної лінії; короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

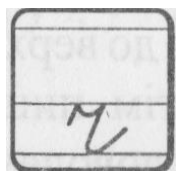
Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії, ведемо до нижньої лінії робочого рядка.

Відриваємо руку. Від середини першого елемента пишемо праворуч коротку горизонтальну лінію.

Відриваємо руку. Третій елемент пишемо від верхньої рядкової лінії теж короткою прямою похилою лінією вниз у напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1 - 2 - 3 - і.

Мала буква «ч» складається з двох елементів: початкового елемента - штриха і короткої горизонтальної вигнутої лінії; короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати початковий елемент трохи нижче від верхньої рядкової лінії, ведемо штрих праворуч угору до верхньої рядкової; не відриваючи руки, пишемо коротку горизонтальну вигнуту лінію, доводимо знову до верхньої рядкової.

Не відриваючи руки, пишемо коротку пряму похилу лінію в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: і - 1 - 2 - і.

Мала буква «к» складається з трьох елементів: короткої прямої похилої лінії; короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі - справа та внизу - ліворуч; короткої прямої похилої лінії із заокругленням угорі зліва та внизу праворуч.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії, ведемо до нижньої лінії робочого рядка.

Відриваємо руку. Трохи відступивши, нижче від верхньої рядкової лінії починаємо писати другий елемент. Ведемо вліво вверх плавну лінію, заокруглюємо ліворуч, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз пряму похилу лінію, заокруглюючи її вліво горизонтально до середини першого елемента.

Не відриваючи руки, пишемо вправо коротку горизонтальну лінію, заокруглюємо її праворуч униз, не доводячи до нижньої рядкової лінії, робимо плавне заокруглення вправо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1- і - 2 - 3 – і.

Особливості написання малих букв 5 групи

П'ята група - л, м, т- в основі їх є похила лінія із заокругленням унизу ліворуч.

Мала буква «л» складається з двох елементів: короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило коротку пряму похилу лінію до верхньої рядкової.

Не відриваючи руки, пишемо коротку пряму похилу лінію, поєднуючи елементи вище середини робочого рядка, ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина заокруглень: 2 мм.

Рахунок: 1- і - 2 - і.

Мала буква «м» складається з трьох елементів: короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; двох коротких прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило коротку пряму похилу лінію до верхньої рядкової.

Не відриваючи руки, пишемо вниз коротку пряму похилу лінію, поєднуючи перший та другий елементи вище середини робочого рядка, ведемо в напрямку до нижньої рядкової; не доводячи до неї заокруглюємо, торкаючись її, ведемо до верхньої рядкової.

Не відриваючи руки, пишемо коротку пряму похилу лінію, поєднуючи другий та третій елементи вище середини робочого рядка, ведемо в напрямку до нижньої рядкової; не доводячи до неї плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1- і - 2- і - 3 - і.

Мала буква «г» складається з двох елементів: короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; короткої горизонтальної вигнутої лінії.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило коротку пряму похилу лінію до верхньої рядкової.

Не відриваючи руки, пишемо рухом праворуч коротку горизонтальну вигнуту лінію доводячи її до верхньої рядкової лінії.

Ширина заокруглень: 2 мм.

Рахунок: 1- і - 2.

Особливості написання малих букв 6 групи

Шоста група - я, ь, о, а, ю, б, ф - до складу цих букв входять малі овали з поєднанням окремих елементів.

Мала буква «я» складається з двох елементів: овального елемента - короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч, що переходить у малий овал; короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

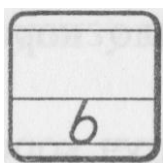
Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої

рядкової лінії, пишемо вгору більш похило коротку похилу лінію. Не доводячи її до верхньої рядкової лінії, заокруглюємо ліворуч, описуючи овал на половину висоти рядка і ведемо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо вниз коротку пряму похилу лінію, поєднуючи її з першим елементом, не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина заокруглень: 2 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Буква «б» складається з одного овального елемента - короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч, що закінчується малим овалом.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії, ведемо вниз, не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись її, описуємо малий овал на половину висоти рядка, заокруглюючи його вліво вниз та поєднуючи з прямою похилою лінією.

Увага! Для з'єднання літер у середині слова може використовуватися відкрита форма цієї букви. У такому випадку починаємо писати так, як і попередню літеру, але овал не закриваємо, а пишемо вигнуту лінію вгору вправо на ширину букви.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1 - і - 2.

Мала буква «о» складається з одного елемента - малого лівого овалу.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вліво вверх, торкаємося верхньої рядкової лінії, далі пишемо півовал вліво вниз; трохи не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вправо вверх, поєднуючи лінію з початком літери.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: і - 1 - і.

Мала буква «а» складається з двох елементів: малого лівого овалу; короткої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати малий лівий овал трохи нижче від верхньої рядкової лінії заокруглюємо вліво вверх, торкаємося верхньої рядкової лінії, далі пишемо півовал вліво вниз; трохи не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вправо вверх, поєднуючи лінію з початком написання елемента.

Не відриваючи руку, піднімаємося до верхньої рядкової лінії, по цій же лінії пишемо коротку пряму похилу, не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: і - 1 - і - 2 - і.

Мала буква «ю» складається з трьох елементів: короткої прямої похилої лінії; короткої горизонтальної лінії; малого лівого овалу.

Починаємо писати коротку пряму похилу лінію від верхньої рядкової лінії, ведемо до нижньої лінії робочого рядка.

Відриваємо руку. Від середини першого елемента пишемо праворуч коротку горизонтальну лінію. Відриваємо руку. Починаємо писати третій елемент трохи нижче від верхньої рядкової лінії заокруглюємо вгору ліворуч, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півовал до з'єднання з другим елементом, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись її, далі заокруглюємо вправо вверх, поєднуючи лінію з початком написання елемента.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: 1 - 2 - і - 3 - і.

Рядкова буква «б» складається з двох елементів: малого лівого овалу; довгої прямої похилої, яка плавно переходить у коротку горизонтальну лінію.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої рядкової лінії заокруглюємо вгору ліворуч, торкаючись її, пишемо вниз півовал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись її, далі заокруглюємо й пишемо коротку пряму похилу лінію вправо вверх, дотикаючись початку овалу; трохи не доводячи її до верхньої міжрядкової лінії плавно заокруглюємо вправо й по верхній міжрядковій лінії пишемо коротку горизонтальну лінію.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: і - 1 - і - 2.

Мала буква «ф» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії та малих лівого й правого овалів.

Починаємо писати букву з малого лівого овалу трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вверх ліворуч, торкаємося верхньої рядкової лінії, далі пишемо півовал вниз ліворуч; трохи не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі знову заокруглюємо й пишемо коротку пряму похилу лінію вправо вверх, дотикаючись початку овалу, доводимо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо довгу пряму похилу до нижньої міжрядкової лінії.

Відриваємо руку. Починаємо писати малий правий овал від точки початку малого лівого овалу - трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вгору праворуч, торкаючись її, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо вліво, торкаючись її, далі знову заокруглюємо вправо вверх, поєднуючи лінію з початком овалу.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: і - 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Особливості написання малих букв 7 групи

Сьома група - *с, є, е, х, ж*-складаються в основному з малих півогалів;

Мала буква «с» складається з одного елемента - малого лівого півогалу.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вліво вгору, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півогал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх вправо до середини робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Увага! Верхня частина літери має бути вужчою за нижню.

Рахунок: *і - 1 - і*.

Мала буква «є» складається з двох елементів: малого лівого півогалу; короткої горизонтальної лінії.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вліво вгору, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півогал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх праворуч до середини робочого рядка .

Від середини першого елемента пишемо праворуч коротку горизонтальну лінію .

Ширина букви: 2,6 мм.

Увага! Верхня частина літери має бути вужчою за нижню.

Рахунок: *і - 1 - і - 2*.

Мала буква «е» складається з одного елемента - малого лівого півогалу з петлею вверху.

Починаємо писати петлю від середини робочого рядка праворуч угору, торкаємося верхньої рядкової лінії, заокруглюючи вліво, плавно переходимо в малий лівий півогал; трохи не доводимо його до нижньої

рядкової лінії, пишемо праве заокруглення, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі вгору праворуч до середини робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: i - 1 - i.

Рядкова «х» складається з двох елементів: малого правого півовалу; малого лівого півовалу.

Починаємо писати малий правий півовал трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вправо, торкаючись її, пишемо вниз півовал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вліво, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх ліворуч до середини робочого рядка.

Відриваємо руку. Починаємо писати малий лівий півовал трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вліво вгору, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півовал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх праворуч до середини робочого рядка.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: i - 1 - i - i - 2 - i.

Мала буква «ж» складається з трьох елементів: малого правого півовалу; короткої прямої похилої лінії з двома штрихами: вгорі - ліворуч, унизу - праворуч; малого лівого півовалу.

Починаємо писати малий правий півовал трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вправо, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півовал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вліво, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх ліворуч до середини робочого рядка.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від середини півовалу. Ведемо поєднувальний штрих вгору вправо до верхньої рядкової лінії, не відриваючи руки, пишемо коротку пряму похилу лінію до нижньої

рядкової лінії, з цього місця ведемо вгору вправо приєднувальний штрих до середини робочого рядка .

Відриваємо руку. Малий лівий півовал починаємо писати трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вліво, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півовал, поєднуючи другий і третій елементи на середині робочого рядка; не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх управо до середини робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: і - 1 - і - і - 2 - і - і - 3 - і.

Особливості написання малих букв 8 групи

Восьма група - в, д, з - у своїй основі мають малі овали та півовали, довгу пряму похилу лінію із петлею вгорі або внизу.

Мала буква «в» складається з двох елементів: довгої прямої похилої із петлею вгорі; малого овалу.

Починаємо писати літеру від верхньої рядкової лінії, ведемо більш похило вправо, плавно заокруглюючи під верхньою міжрядковою лінією, торкаємось її, заокруглюємо вліво, утворюючи петлю, що переходить у довгу пряму похилу лінію, яку пишемо вниз, перетинаючи початок петлі на верхній рядковій лінії; не доводячи до нижньої, рядкової плавно заокруглюємо вправо, торкаючись її, описуємо овал до верхньої рядкової лінії, торкаючись її, заокруглюючи його вліво вниз та поєднуючи з прямою похилою лінією.

Довжина петлі - 6 мм.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: і - 1 - і.

Мала буква «д» складається з двох елементів: малого лівого овалу; довгої прямої похилої лінії із петлею внизу.

Починаємо писати її трохи нижче від верхньої рядкової лінії, заокруглюємо вгору ліворуч, торкаючись верхньої рядкової лінії, пишемо вниз півовал, не доводячи до нижньої рядкової лінії, плавно заокруглюємо вправо,

торкаючись її, далі заокруглюємо й пишемо коротку пряму похилу лінію вправо вгору, дотикаючись початку овалу, доводимо до верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз довгу пряму похилу; не доводячи до нижньої міжрядкової, плавно заокруглюємо вліво, торкаючись її, ведемо вгору праворуч уверх, перетинаємо похилу пряму на нижній рядковій лінії, утворюючи петлю, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Довжина петлі - 6 мм.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: *i* - 1 - *i* - 2 - *i*.

Мала буква «з» складається з двох елементів: малого правого півовалу; довгої прямої похилої лінії із петлею внизу ліворуч.

Починаємо писати малий правий півовал трохи нижче від верхньої рядкової лінії, ведемо вгору, роблячи праве заокруглення, торкаємося верхньої рядкової лінії, плавно повертаємо праворуч, потім униз і ліворуч, не доводячи його до нижньої рядкової лінії.

Не відриваючи руку, рухом праворуч і вниз пишемо петлю, яка торкається нижньої міжрядкової лінії, заокруглюємо вліво вгору й ведемо майже пряму похилу лінію вправо, перетинаючи її на нижній рядковій лінії, й доводимо до середини робочого рядка.

Довжина петлі - 6 мм.

Ширина букви: 2,6 мм.

Рахунок: *i* - 1 - 2 - *i*.

Особливості написання великих букв 1 групи

Перша група -І, Ї- в основному складаються із довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч та штрихом угорі зліва;

Велика буква «І» складається з двох елементів: штриха; довгої прямої похилої лінії зі штрихом угорі зліва й заокругленням унизу ліворуч.

Починаємо писати елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо штрих управо вгору до верхньої міжрядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію; не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Ширина букви: її - 3 мм.

Увага! Крапку над великою буквою «І» не ставимо.

Рахунок: і - І - і.

Велика буква «І» складається з трьох елементів: штриха; довгої прямої похилої лінії зі штрихом угорі зліва й заокругленням унизу ліворуч; двох крапок.

Починаємо писати перший елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо штрих управо вгору до верхньої міжрядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію. Не доводячи до нижньої рядкової лінії, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Потім ставимо дві крапки трохи вище верхньої надрядкової лінії над прямою похилою по обидві її сторони.

Ширина букви: її - 3 мм.

Рахунок: і - І - і - 2 - 3.

Особливості написання великих букв 2 групи

Друга група - *И, Ї, Ш, Ц, Щ, Ч* -у своєму складі мають в основному довгу пряму похилу лінію із заокругленням угорі ліворуч та внизу - праворуч;

Велика буква «И» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі зліва, внизу - справа; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої надрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до нижньої рядкової; на невеликій відстані від нижньої рядкової робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої надрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію; на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: *i - 1 - i - 2 - i*.

Велика буква «Й» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; короткої горизонтальної вигнутої лінії.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої надрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до нижньої рядкової; на невеликій відстані від нижньої рядкової робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію; на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Потім пишемо коротку горизонтальну вигнуту лінію між прямими похилими трохи вище від верхньої міжрядкової лінії, не поєднуючи її з іншими елементами.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: *i - 1 - i - 2 - i - 3*.

Велика буква «Ш» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч; двох довгих прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої міжрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до нижньої рядкової; на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію; на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, ведемо пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: *i - I - i - 2 - i - 3 - i*.

Велика буква «Ц» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; малої петлі.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої надрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до нижньої рядкової; на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію; на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, доводимо вище нижньої рядкової лінії. Не відриваючи руки, приєднуємо малу петлю: ведемо ледь вигнуту коротку лінію трохи нижче нижньої рядкової, заокруглюємо вліво, далі вправо вверх,

описуючи петлю, яка перетинається на нижній рядковій, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: *i - I - i - 2 - i - 3 - i*.

Велика буква «Щ» складається з чотирьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч; довгих прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч; малої петлі.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої надрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до нижньої рядкової; на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію; на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, ведемо пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію; на невеликій відстані від нижньої рядкової плавно заокруглюємо, торкаючись її, доводимо вище нижньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, приєднуємо малу петлю: ведемо ледь вигнуту коротку лінію трохи нижче нижньої рядкової, заокруглюємо вліво, далі вправо вверх, описуючи петлю, яка перетинається на нижній рядковій, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: *i - I - i - 2 - i - 3 - i - 4 - i*.

Велика буква «Ч» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої міжрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до верхньої рядкової; на невеликій відстані від верхньої рядкової лінії робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію, поєднуючи перших два елементи на середині допоміжного рядка; на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: *i - 1 - i - 2 - i.*

Особливості написання великих букв 3 групи

Третя група - *У, Н, К* - складаються в основному із довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч, штрихом угорі зліва та окремих елементів.

Велика буква «У» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі ліворуч, унизу - праворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч.

Починаємо писати літеру трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо в напрямку до верхньої міжрядкової лінії, не доводячи до неї, робимо заокруглення вправо, торкаючись її та не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз у напрямку до верхньої рядкової; на невеликій відстані від верхньої рядкової лінії робимо заокруглення вправо, торкаючись її, ведемо довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, по цій же лінії пишемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію, поєднуючи елементи на середині допоміжного рядка; на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії плавно

заокруглюємо ліворуч, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: і - 1 - і - 2 - і.

Велика буква «Н» складається з трьох елементів: штриха; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; довгої прямої похилої лінії із петлею вгорі та заокругленням унизу вправо.

Починаємо писати перший елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії ведемо до неї штрих управо вверху.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від верхньої рядкової лінії, ведемо вправо вгору плавну похилу лінію в напрямку до верхньої міжрядкової лінії, трохи не доводячи до неї, заокруглюємо, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, ведемо вниз пряму похилу лінію, утворюючи петлю та перетинаючи першу частину елемента трохи вище від верхньої рядкової лінії ведемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію, на невеликій відстані від неї плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: і - 1 - і - і - 2 - і.

Велика буква «К» складається з чотирьох елементів: штриха; довгої прямої похилої лінії зі штрихом угорі зліва та заокругленням унизу ліворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі справа та внизу - ліворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням угорі зліва та внизу - праворуч.

Починаємо писати перший елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії ведемо до неї штрих управо вверху.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Відступивши вправо на відстань ширини букви, починаємо писати другий елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової, ведемо вверх плавну лінію, заокруглюємо вліво, торкаючись верхньої надрядкової лінії, ведемо вниз майже пряму похилу лінію, заокруглюючи її вліво горизонтально, поєднуємо з першим елементом трохи вище від верхньої рядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо коротку горизонтальну лінію вправо, заокруглюємо її праворуч, ведемо вниз у напрямку до нижньої рядкової коротку пряму похилу лінію, на невеликій відстані від неї плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм. *Рахунок: i - I - i - i - 2 - 3 - i*

Особливості написання великих букв 4 групи

Четверта група - Л, М, А, Г - основним елементом їх є довга пряма похила лінія із заокругленням унизу ліворуч і праворуч.

Велика буква «Л» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, поєднуючи елементи на середині допоміжного рядка ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина заокруглень: 3 мм.

Рахунок: I - i - 2 - i.

Велика буква «М» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; двох довгих прямих похилих ліній із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, поєднуючи перші два елементи на середині допоміжного рядка ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо, торкаючись її, ведемо до верхньої міжрядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, поєднуючи другий і третій елементи; ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Велика буква «А» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; короткої горизонтальної лінії.

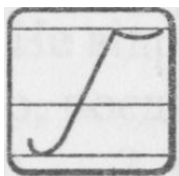
Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, поєднуючи елементи на середині допоміжного рядка, ведемо в напрямку до нижньої рядкової, не доводячи до неї плавно заокруглюємо, торкаючись її, закінчуємо писати другий елемент на середині робочого рядка.

Відриваємо руку. Третій елемент - коротку горизонтальну лінію - пишемо по верхній рядковій лінії, не виходячи за межі лівої та правої частин букви довжиною 3 мм.

Ширина заокруглень: 3 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3.

Велика буква «Г» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; короткої горизонтальної вигнутої лінії.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не відриваючи руки, пишемо коротку горизонтальну вигнуту лінію доводячи її до верхньої рядкової лінії.

Ширина заокруглень: 3 мм.

Рахунок: 1 - і - 2.

Особливості написання великих букв 5 групи

П'ята група -Г, П, Т- до складу їх входять довга пряма похила лінія із заокругленням унизу ліворуч і праворуч, а також прямої горизонтальної лінії із заокругленням зліва вниз.

Велика буква «Г» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; прямої горизонтальної лінії із заокругленням зліва вниз.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від середини допоміжного рядка, заокруглюємо ліворуч угору й праворуч до верхньої міжрядкової лінії, по якій ведемо пряму горизонтальну лінію.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: 1 - i - i - 2.

Велика буква «П» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; прямої горизонтальної лінії із заокругленням зліва вниз.

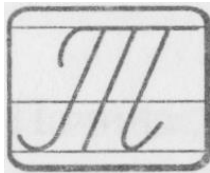
Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від верхньої нарядкової лінії. Ведемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію, на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Відриваємо руку. Третій елемент починаємо писати від середини допоміжного рядка, заокруглюємо ліворуч угору й праворуч до верхньої міжрядкової лінії, по якій ведемо пряму горизонтальну лінію, другий елемент на ширину правого заокруглення.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: 1 - i - 2 - i - i - 3.

Велика буква «Т» складається з чотирьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; довгої прямої похилої лінії; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч; прямої горизонтальної лінії із заокругленням зліва вниз.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від верхньої нарядкової лінії, відступивши вправо. Ведемо вниз довгу пряму похилу лінію до нижньої рядкової.

Відриваємо руку. Третій елемент починаємо писати від верхньої нарядкової лінії, відступивши вправо. Ведемо вниз у напрямку до нижньої рядкової довгу пряму похилу лінію, на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії плавно заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Відриваємо руку. Четвертий елемент починаємо писати від середини допоміжного рядка, заокруглюємо ліворуч угору й праворуч до верхньої міжрядкової лінії, по якій ведемо пряму горизонтальну лінію за третій елемент на ширину правого заокруглення.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - 3 - і - і - 4.

Особливості написання великих букв 6 групи

Шоста група - Я, О, Ю, Ф - основним елементом їх є великі овали, довгі прямі похилі лінії із заокругленням унизу ліворуч та праворуч.

Буква «Я» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; великого овалу; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу праворуч.

Починаємо писати літеру над нижньою рядковою лінією, відступивши від неї ведемо вниз праворуч похилу, плавно заокруглюємо, торкаємося нижньої рядкової лінії і пишемо більш похило довгу пряму похилу лінію до верхньої міжрядкової.

Не доводячи її до верхньої міжрядкової лінії починаємо писати великий овал: заокруглюємо вліво вверху, торкаємося верхньої міжрядкової лінії, заокруглюємо вліво вниз, пишемо півовал, трохи не доводячи до верхньої рядкової лінії заокруглюємо вправо вниз, торкаючись верхньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вправо вверху і ведемо лінію до верхньої міжрядкової лінії.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, поєднуючи перші два елемента на середині допоміжного рядка; ведемо її в напрямку до нижньої рядкової, на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії плавно

заокруглюємо праворуч, торкаючись її, закінчуємо писати на середині робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: 1 - i - 2 - i - 3 - i.

Велика буква «О» складається з одного елемента великого лівого овалу.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії заокруглюємо вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал у напрямку до нижньої рядкової лінії, не доводячи до неї, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вправо вверху, поєднуючи лінію із початком написання елемента.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: i - 1 - i.

Велика буква «Ю» складається з чотирьох елементів: штриха; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; короткої горизонтальної лінії; великого лівого овалу.

Починаємо писати перший елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, ведемо до неї штрих управо вверху.

Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію, не доводячи до нижньої рядкової робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової.

Відриваємо руку. Коротку горизонтальну лінію приєднуємо до першого елемента вище від верхньої рядкової лінії. Починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії заокруглюємо вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал у напрямку до нижньої рядкової лінії, не доводячи до неї плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вправо вверху, поєднуючи лінію із початком написання елемента.

Ширина букви: 8 мм.

Рахунок: і - 1 - і - 2 - і - 3 - і.

Велика буква «Ф» складається з трьох елементів: великого лівого овалу; довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; великого правого овалу.

Починаємо писати великий лівий овал від середини допоміжного рядка заокруглюємо вліво вверх, торкаємося верхньої міжрядкової лінії, далі пишемо півовал уліво вниз; трохи не доводячи до верхньої рядкової, заокруглюємо вправо вниз, торкаючись її; далі заокруглюємо вправо вверх, закінчуємо писати на верхній міжрядковій лінії.

Не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової, поєднуючи перші два елементи на середині допоміжного рядка; ведемо її в напрямку до нижньої рядкової; на невеликій відстані від нижньої рядкової лінії плавно заокруглюємо ліворуч, торкаючись її, закінчуємо писати елемент трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Починаємо писати великий правий овал від точки початку великого лівого овала, заокруглюємо управо вверх, торкаємося верхньої міжрядкової лінії, далі пишемо півовал вправо вниз; трохи не доводячи до верхньої рядкової лінії заокруглюємо вліво вниз, торкаючись верхньої рядкової; далі заокруглюємо вліво вверх, ведемо лінію до точки початку написання елемента.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: і - 1 - і - 2 - і - і - 3 - і.

Другий варіант

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії. Відриваємо руку. Великий лівий овал поєднуємо з першим елементом на середині допоміжного рядка.

Починаємо писати великий лівий овал від середини допоміжного рядка, заокруглюємо уліво вверх, торкаємося верхньої міжрядкової лінії, далі пишемо

півовал вліво вниз; трохи не доводячи до верхньої рядкової лінії заокруглюємо вправо вниз, торкаючись верхньої рядкової, далі заокруглюємо вправо вверх і ведемо лінію, поєднуючи її із початком написання елемента.

Відриваємо руку. Починаємо писати великий правий овал від точки початку великого лівого овалу: заокруглюємо управо вверх, торкаємося верхньої міжрядкової лінії, далі пишемо півовал вправо вниз; трохи не доводячи до верхньої рядкової лінії заокруглюємо вліво вниз, торкаючись верхньої рядкової, далі заокруглюємо вліво вверх і ведемо лінію до точки початку написання елемента.

Ширина букви: 6 мм.

Особливості написання великих букв 7 групи

Сьома група - С, Є, Х, Ж, З, Е - в основі їх є великі півовали.

Велика буква «С» складається з одного елемента - великого лівого півовалу.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії заокруглюємо під нею вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх праворуч до середини робочого рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: і - 1 - і.

Велика буква «Є» складається з двох елементів: великого лівого півовалу; короткої горизонтальної лінії.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, заокруглюємо під нею вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх управо до середини робочого рядка.

Відриваємо руку. Коротку горизонтальну лінію приєднуємо до першого елемента вище від верхньої рядкової лінії.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: *i - 1 - i - 2.*

Велика буква «X» складається з двох елементів: великого правого півовалу; великого лівого півовалу.

Починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, заокруглюємо під нею вгору праворуч,

торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової плавно заокруглюємо вліво, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх ліворуч до середини робочого рядка.

Відриваємо руку. Починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії заокруглюємо під нею вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх праворуч до середини робочого рядка.

Ширина заокруглень: 3 мм.

Рахунок: *i - 1 - i - i - 2 - i.*

Велика буква «Ж» складається з трьох елементів: великого правого півовалу; довгої прямої похилої лінії з двома штрихами: вгорі зліва та внизу - справа; великого лівого півовалу.

Починаємо писати перший елемент трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії заокруглюємо під нею вгору праворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової плавно заокруглюємо вліво, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх ліворуч до середини робочого рядка.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати вище від верхньої рядкової лінії, ведемо більш похилий штрих до верхньої міжрядкової лінії. Не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію до нижньої рядкової. Далі безвідривно ведемо вправо похилий штрих, закінчуючи його написання вище від верхньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Третій елемент починаємо писати трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії заокруглюємо під нею вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, пишемо вниз півовал; не доводячи до нижньої рядкової, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, далі заокруглюємо вверх праворуч до середини робочого рядка.

Ширина букви: 6 мм.

Рахунок: i - 1 - i - i - 2 - i - i - 3 - i.

Велика буква «З» складається з двох великих правих півовалів - верхнього й нижнього.

Починаємо писати верхній правий півовал трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, заокруглюємо під нею вгору праворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, ведемо вниз півовал; не доводячи до верхньої рядкової, плавно заокруглюємо вліво й, не відриваючи руки, поєднуємо перший і другий елементи.

Пишемо нижній правий півовал, ширший від верхнього у напрямку до нижньої рядкової лінії; не доводячи до неї, плавно заокруглюємо вліво, торкаючись нижньої рядкової лінії, ведемо вгору ліворуч до середини робочого рядка.

Рахунок: i - 1 - 2 - i.

Велика буква «Е» складається з двох великих лівих півовалів - верхнього й нижнього.

Починаємо писати верхній лівий півовал трохи нижче від верхньої міжрядкової лінії, заокруглюємо під нею вгору ліворуч, торкаючись верхньої міжрядкової лінії, ведемо вниз півовал; не доводячи до верхньої рядкової плавно заокруглюємо вправо й, не відриваючи руки, поєднуємо перший і другий елементи.

Далі пишемо нижній лівий півовал, ширший від верхнього у напрямку до нижньої рядкової лінії; не доводячи до неї, плавно заокруглюємо вправо, торкаючись нижньої рядкової лінії, ведемо вгору праворуч до середини робочого рядка.

Рахунок: і - 1 - 2 - і.

Особливості написання великих букв 8 групи

Восьма група - Р, В, Б, Д - складаються в основному з півовалів, довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч та петлею.

Велика буква «Р» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; правого горизонтального півовалу.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від середини допоміжного рядка, заокруглюємо вгору праворуч, ведемо коротку пряму горизонтальну лінію по верхній міжрядковій лінії, плавно заокруглюємо вправо вниз до середини допоміжного рядка на ширину попереднього заокруглення.

Ширина заокруглення: 3 мм.

Рахунок: 1- і - і - 2.

Велика буква «В» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; двох великих правих півовалів - верхнього й нижнього.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати зліва від першого від середини допоміжного рядка: заокруглюємо вгору вправо, торкаємося верхньої міжрядкової лінії, по ній ведемо коротку пряму горизонтальну лінію, плавно заокруглюємо вправо, далі вниз у напрямку верхньої рядкової, не доводячи до неї, заокруглюємо ледь ліворуч, закінчуємо писати його на невеликій відстані від верхньої рядкової лінії - не торкаючись першого елемента. Не відриваючи руки, поєднуємо другий і третій елементи.

Пишемо нижній правий півовал, ширший від верхнього. Ведемо вниз півовал у напрямку до нижньої рядкової лінії, не доводячи до неї плавно заокруглюємо вліво, торкаючись її, далі заокруглюємо вверх, не доводячи до першого елемента й закінчуючи вище нижньої рядкової.

Рахунок: 1 - і - і - 2 - 3 - і.

Велика буква «Б» складається з трьох елементів: довгої прямої похилої лінії із заокругленням унизу ліворуч; прямої горизонтальної лінії із заокругленням зліва вниз; великого правого півовалу.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, закінчуємо написання елемента трохи вище від нижньої рядкової лінії.

Відриваємо руку. Другий елемент починаємо писати від середини допоміжного рядка, заокруглюємо ліворуч угору і праворуч до верхньої міжрядкової лінії, по якій ведемо пряму горизонтальну лінію.

Відриваємо руку. Трохи вище від верхньої рядкової лінії починаємо писати великий правий півовал, поєднуючи його з першим елементом; ведемо вниз півовал у напрямку до нижньої рядкової лінії, не доводячи до неї плавно заокруглюємо вліво, торкаючись її, заокруглюємо вверх, не доводячи до першого елемента й закінчуючи вище нижньої рядкової. Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: 1 - і - і - 2 - 3.

Велика буква «Д» складається з двох елементів: довгої прямої похилої лінії з лежачою петлею внизу ліворуч; великого півовалу.

Починаємо писати довгу пряму похилу лінію від верхньої міжрядкової лінії. Не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення вліво, торкаючись її, далі вгору, праворуч і вниз, описуючи лежачу петлю та перетинаючи довгу пряму похилу лінію трохи вище від нижньої рядкової, плавно ведемо вправо вниз, торкаючись нижньої рядкової лінії; описуємо великий півовал, що торкається верхньої міжрядкової лінії, зокрема початку першого елемента,

плавно заокруглюємо вліво вниз, закінчуємо написання посередині допоміжного рядка.

Ширина букви: 4 мм.

Рахунок: 1 - і - 2 - і - 3.

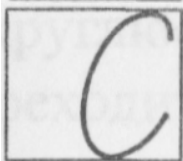
ОСНОВНІ ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФОРМ ЦИФР ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Цифри (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9) пишуться під нахилом 65 градусів заввишки в одну клітинку.

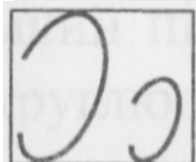
Основні елементи цифр:

- коротка й довга пряма похила лінія.

- лівий великий півовал.

- правий (малий і великий) півовал.

- малий і великий овали.

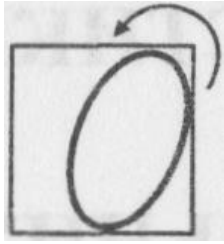
- горизонтальна хвиляста лінія.

- коротка горизонтальна лінія.

- дугоподібна лінія.

Нуль - великий овал.

Починається трохи нижче верхнього правого кута клітинки, заокруглюється вгору ліворуч, пишеться вниз до середини нижньої сторони клітинки, заокруглюючи вправо вгору до початку написання цифри.

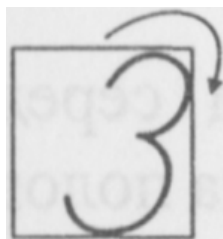
Один складається з короткої штрихової й довгої похилої ліній.

Перший елемент (коротка пряма похила лінія) пишеться трохи вище середини клітинки до правого верхнього кута, звідти продовжуємо вниз довгу пряму похилу лінію на середину нижньої сторони клітинки.

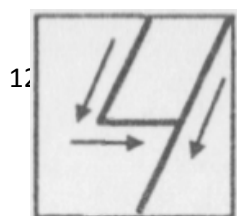
Два складається з верхнього правого заокруглення правого малого півовалу, довгої прямої похилої лінії та хвилястої горизонтальної лінії.

Починається вище середини клітинки, заокруглюється вгору праворуч до верхньої сторони клітинки й переходить у малий правий півовал, що продовжується довгою прямою похилою лінією на середині нижньої сторони клітинки. Від неї пишеться горизонтальна хвиляста лінія праворуч до нижнього кута клітинки.

Три складається з двох малих правих півовалів.

Перший елемент пишеться вище середини клітинки, заокруглюється вгору праворуч до верхньої сторони клітинки і переходить у малий правий півовал, що прописується вниз до середини клітинки. Від нього безвідривно пишеться більший півовал, що, торкаючись середини нижньої лінії, заокруглюється ліворуч трохи вище неї.

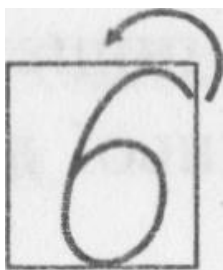
Чотири складається з короткої прямої похилої лінії, короткої горизонтальної лінії та довгої прямої похилої лінії.

Від середини верхньої сторони клітинки пишеться вниз ліворуч коротка пряма похила лінія, що проводиться нижче середини клітинки. Далі, не відриваючи руки, пишеться горизонтальна пряма лінія праворуч, що не доводиться до правої вертикальної сторони. Від верхнього правого кута вниз проводиться довга пряма похила лінія до середини нижньої сторони клітинки, торкаючись другого елемента цифри.

П'ять складається з короткої прямої похилої лінії, правого півовалу та дугоподібної лінії.

Пишеться коротка пряма похила лінія від середини верхньої сторони клітинки вниз трохи праворуч на половину клітинки. Далі, не відриваючи руки, пишеться правий малий півовал так, щоб він не торкався правої сторони клітинки й заокруглюється ліворуч ближче до нижнього лівого кута. Вгорі від першого елемента пишеться дугоподібна лінія до верхнього правого кута.

Шість складається з великого лівого півовалу та малого овалу.

Починається нижче з правої сторони правого кута клітинки заокругленням ліворуч, що переходить у лівий півовал, який унизу переходить управо в малий овал, що з'єднується ліворуч з першим елементом вище середини клітинки.

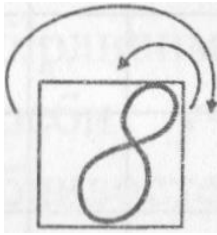
Увага! Ширина цифри внизу та вгорі однакова.

Сім складається з хвилястої горизонтальної лінії, довгої прямої похилої лінії та короткої горизонтальної лінії.

Починається трохи нижче середини верхньої сторони клітинки хвилястою горизонтальною лінією праворуч до

верхньої правої вершини кута. Потім, не відриваючи руки, пишеться вниз довга пряма похила лінія до середини нижньої лінії клітинки. Посередині другого елемента проводиться горизонтальна лінія симетрично з двох сторін.

Вісім складається з верхнього й нижнього малих овалів.

Починати можна двома способами, як написання цифр два або шість.

Дев'ять складається з малого лівого овалу та великого правого півовалу.

Починається малий лівий овал від правої сторони клітинки із заокруглення вгору ліворуч, що переходить у лівий малий овал нижче середини клітинки й піднімається вгору до зустрічі з його початком та, не відриваючи руки, опускається вниз, створюючи великий правий півовал так, щоб він торкнувся середини нижньої сторони клітинки, заокруглюючись унизу ліворуч.

Увага! Ширина цифри внизу та вгорі однакова.

СЛОВНИК-ДОВІДНИК НАЙУЖИВАНІШИХ ТЕРМІНІВ ІЗ КАЛІГРАФІЇ

Абѣтка (азбука, алфавіт) (грец. Αλφάβητο, лат. Abecedarium) — розташована в певному порядку сукупність літер, що застосовуються для запису певної мови.

Абетка етимологічно означає «елементарний»; власне, українська назва азбуки, утворена за вимовою перших двох букв алфавіту (а, бе), очевидно, під впливом назв азбука, альфabet і польського abecadło (від вимови перших трьох букв a, be, ce).

Азбука утворено в давньоруській мові за зразком слів на -а від азьбуки запозиченого з старослов'янської мови; старослов'янське азьбуки утворене за зразком грецького ἀλφάβητος «алфавіт» з назв двох перших літер абетки (про. грецьке ἀλφα — старослов'янське азъ, грецьке βήτα — старослов'янське боуки).

Алфавіт запозичення з грецької мови; віт. -грецьке ἀλφάβητος утворено з назв двох перших літер грецької азбуки альфа (грец. ἀλφα) і бета (грец. βήτα).

Альфabet — запозичення з латинської мови; лат. alphabētum «алфавіт» походить від грецького ἀλφάβητος.

Аналітико-порівняльний метод — засвоєння структури літери в процесі ігрових ситуацій через активне включення зорового та слухового аналізаторів на основі виникнення асоціацій за допомогою художньо - образного та образно-рухового сприйняття; розвиток творчого мислення, мовлення, пам'яті, творчих здібностей.

Аналітико-синтетичний метод застосовується в школах при навчанні грамоти за букварем. За цим методом проходить навчання письма в цілому, а вивчення написання букв — у тій послідовності, яка подається в букварі для навчання читання.

Апóстроф (грец. αλοστροφος — звернений набік) — орфограма небуквена. Це графічний знак, який не позначає звука. За допомогою апострофа в українській мові відокремлюються йотовані голосні літери від попередніх

губних приголосних та «р», наприклад: м'язи, бур'ян.

Буквар або абетка — підручник, за яким навчаються грамоти.

Букварний період — період навчання дітей грамоти, уроки читання проводяться за підручником „Буквар”, у якому букви розташовані на сторінках з урахуванням частотності їх в українському усному мовленні, а на уроках письма цей принцип інколи порушується, оскільки дітям іноді треба писати складні за своєю будовою букви раніше, ніж прості.

Велика літера — термін у галузі поліграфічного оформлення і виконання видань та орфографії. Визначає розмір і форму літери.

У кириличній абетці великими літерами є А, Б, В, і так далі, малими а, б, в і так далі.

Грамотність (значною мірою рівноправний термін письмённість) — традиційно визначається як вміння читати й писати або вміння використовувати мову, щоб читати, писати чи розмовляти.

Традиційно під словом грамотний або письменний мають на увазі людину, що вміє читати й писати або тільки читати будь-якою мовою. У сучасному розумінні це означає здатність писати згідно із заведеними нормами граматики й правопису. Людей, що вміють тільки читати, також називають «напівграмотними».

Генетичний метод — навчання письма за цим методом розпочинається тоді, коли учні вже закінчили читати і писати за букварем і зможуть вільно розпізнавати як друковану, так і рукописну букву, і продовжується протягом усього періоду навчання учнів каліграфічного письма в першому і наступних класах.

Гігієна письма - розділ шкільної гігієни, що вивчає процеси письма і нормування цієї роботи для дітей і підлітків, а також для дорослих.

Глаголиця — поряд з кирилицею, одна з найдавніших слов'янських абеток. Вважається, що саме глаголицю створив св. Костянтин (Кирило) Філософ в 862–863 році для запису священних біблійних текстів слов'янською мовою, а кирилицю розробили його послідовники на основі грецького алфавіту.

Групи малих та великих букв поділяються за подібністю їх елементів, що, безумовно, допомагає ґрунтовно засвоїти написання букв кожної групи і чітко визначити відмінності однієї від іншої.

Добукварний період – це підготовчий період до навчання читання й письма, основними завданнями якого є адаптація до навчальної діяльності першокласників, розвиток зв'язного мовлення та фонематичного слуху учнів, підготовка руки до письма. Триває цей період від 14 до 16 уроків.

Додаткові елементи великих і малих літер:

- короткий поєднувальний штрих;
- крапка (над літерою і);
- дві крапки (над літерою ї);
- мала петля (ц, щ);
- початковий елемент малої літери ч;
- коротка дугоподібна лінія або другий елемент літери г;
- великий горизонтальний півовал або другий елемент великої букви Р.

Дошка – шкільний прилад на якому пишуть крейдою.

Єгипетські ієрогліфи (від грец. *ἱερογλύφος* — священні різьблення) — система письма, яка використовувалася в Стародавньому Єгипті для запису текстів релігійного характеру.

Звук — найменша неподільна одиниця мовлення, яка утворюється апаратом мовлення, має фізичну природу і виконує в мові певну функцію.

Наука про звуки мови називається фонетикою.

Зошит — паперовий носій інформації (існують й інші носії). Зазвичай це четверта частина друкарського стандартного аркуша. До цього пройшов довгий шлях пошуків і удосконалень вартісних і дешевих матеріалів для запису інформації. Серед них і папірус, від якого походить і українська назва паперу.

Зошит у друкарській практиці – це декілька аркушів із надрукованим текстом, поєднаних технологією фальцування, з котрих на черговому етапі формуватимуть книжковий блок. Готовий книжковий блок одягнуть у обкладинку — м'яку для масових видань, тверду - для довготривалого

використання чи кошовну, якщо видання має унікальний характер і колекційне спрямування.

Зошит в клітинку — це зовсім нова розліновка для шестиліток, яка полегшує розміщення цифр як по горизонталі, так і по вертикалі, коли учні виконують різні математичні дії. Основний штрих (лінія зверху вниз) неодмінно треба писати під нахилом, лінії мають бути паралельні між собою, кожна цифра мусить займати лише одну клітинку.

Зошит в одну лінію — графічна сітка №5, висота малих літер займає близько $\frac{1}{2}$ висоти робочого рядка. Письмо у такій розліновці зошита сприяє скоропису.

Ідеографічне письмо — графічні системи письма, у яких знаки не відтворюють мову, а служать нагадуванням, підказкою для особи, яка сприймає повідомлення (шумерські ієрогліфи, письмо майя, малюнки астеків та ін.).

Ієрогліф (зі старогрец. «ієро» + «гліф» = «святознак») — святознак, назва знаків (символів) в деяких системах письма. Назва пов'язана з тим, що ієрогліфи, мали певне богослужбове значення або були важливим способом збереження і передачі знань і мудрості.

Історія писемності — це історія еволюції естетичних понять, що розвиваються у межах технічних навичок, швидкості передачі інформації і матеріальних обмежень людини, часу і простору. Стиль листа, звичайно описуваний як шрифт, рука або алфавіт.

Каліграфія (грец. κάλλος «гарне» + γράφῃ «письмо») — мистецтво гарного письма, краснопис, а також чистописання. В сучасному розумінні займає широку нішу від шкільних прописів до виразно індивідуальних мистецьких композицій. Сягнувши високого розвитку в додрукарські часи, в багатьох культурах каліграфія залишається важливою складовою.

Каліграфічна хвилинка - динамічна складова уроку, однак найчастіше її проводять на етапі контролю і корекції (актуалізації) знань, умінь та навичок учнів. Присутність даного елемента в структурі уроку постійно стимулює учнів до вдосконалення графіки власного письма, уважного ставлення до письмових

робіт, самоконтролю, виховує старанність, охайність. Тривалість каліграфічної хвилини 2-3 хвилин.

Калькування. Виконується за допомогою накладання кальки на зразок, поданий у зошиті. Учень за зразком пише на кальці, прикладає кальку до чистого аркуша паперу і знову пише на ній букву. Так одну й ту саму букву учень пише тричі: на кальці за зразком, на кальці в чистому рядку, в зошиті по витисненому зразку. Учень запам'ятовує конфігурацію, ґрунтовніше усвідомлює методику написання букви.

Кири́лиця (біл. Кірыліца, болг. Кирилица, мак. Кирилица, рос. Кириллица, серб. Ћирилица) або слов'янка — одна з двох абеток староцерковнослов'янської мови, що лягла в основу деяких абеток, переважно слов'янських мов.

Компетентність — проінформованість, обізнаність, авторитетність.

Компетентність у перекладі з латинської *competentia* означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентність також визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Комунікативність – це одна з головних властивостей особистості, що є, по-перше, основою формування особистості, по-друге, підвалиною будь-якої діяльності, особливо – педагогічної. Всі сучасні педагогічні концепції (педагогіка співробітництва, гуманістична педагогіка, особистісно-орієнтована педагогіка) ґрунтуються на демократичному, рівноправному і гуманному спілкуванні та формуванні суб'єкт-суб'єктних взаємин у педагогічному процесі. Власне, характер цього спілкування надає їм особливого забарвлення: високої емоційної насиченості, виразного виховного відтінку, особистісно-гуманного підходу до вихованців тощо.

Контроль якості виконання письмових робіт - важливий стимул розвитку грамотності та писемного мовлення учнів.

Учитель повинен систематично перевіряти й оцінювати якість виконання письмової роботи учнями, оскільки це дає йому можливість визначити рівень їхніх знань, умінь і навичок і планувати навчально-корекційну роботу на діагностичній основі.

Копіювальний метод називають ще стигмографічним. Навчання каліграфії за цим методом відбувалося в такій послідовності: вчитель писав учням у зошитах злегка олівцем ті чи інші букви в певному порядку, а учні механічно наводили їх чорнилом. Таке письмо не було свідомим і не мало певної послідовності у вивченні елементів малих і великих букв. Зараз використовуються зошити з друкованою основою (Прописи, Прописи з калькою тощо), у яких учні наводять надруковані пунктиром лінії підготовчих вправ, елементи букв, цілі букви, а потім виконують їх самостійно, без друкованої основи.

Кре́йда (рос. мел, англ. chalk, whiting; нім. Kreide f) – м'який білий вапняк у вигляді добре виструганої чотирикутної палички, ширина кожної бічної поверхні дорівнює 5-6мм. Крейда має бути сухою і м'якою, але на пересушеною, щоб в процесі письма не кришилася.

Лівша — у сучасній культурі означає людину, яка переважно використовує ліву руку.

Літера, іноді буква (від лат. *litera*) — графічний знак, який сам, або в поєднанні з іншими знаками використовується для позначення на письмі звуків, фонем, їхніх основних варіантів та їхніх типових послідовностей. Кількість літер в алфавіті зазвичай не перевищує 50. Український алфавіт нараховує 33 літери.

Найчастіше літера відповідає звуку в усній мові, але це необов'язково. У літери може існувати декілька рівнозначних варіантів написання, що не змінюють її вимови і сенсу.

З літер складають склади, із складів складають слова.

Лінійний метод полягає в навчанні дітей каліграфічного письма по лініях графічної сітки (розліновки), надрукованої в зошитах.

Малювання — мистецтво відображення суцього у вигляді різних образів на площині та в просторі. Малювання відображає дійсність у наочних образах, об'єктивно передає наявні властивості реального світу: об'єм, колір, просторовість, матеріальну форму предмета, світлоповітряне середовище тощо.

Малювання зі штриховкою — вправи мають свої етапи: робота з готовою формою, поданою в зошиті і самостійне малювання предметів і штриховка їх.

Методика навчання грамоти — це розділ навчання української мови, що передбачає формування в учнів елементарних навичок читання і письма. Для першокласників він триває протягом цілого навчального року, що пов'язано з їхніми психологічними й фізіологічними особливостями.

Навчання грамоти - особливий етап у початковому навчанні рідної мови. Мета навчання грамоти - побудова процесу навчання грамоти за визначеними основними змістовими лініями Державного освітнього стандарту загальної початкової освіти: мовленнєвою, мовною, соціокультурною, діяльнісною.

Навчання письма — це складна частина навчання грамоти, під час якої поряд з графічними та каліграфічними навичками діти набувають також навичок орфографії.

Наочність — це один із принципів пізнання й почуттєвого сприйняття дійсності. Цей принцип ґрунтується на показі конкретних предметів і явищ та їх безпосереднього відображення у свідомості людей.

Обведення «літери-шершавчика». Сприяє розвитку тактильних відчуттів, виробленню моторного стереотипу письма елемента чи літери. Дітям пропонуються картки з літерою, що вирізана з наждачного паперу (використовується мілкий наждачний папір, який не поранить пальчики дитини) і наклеєна на гладенький картон. Діти проводять пальцем по шершавій літері спочатку з відкритими очима, а потім із закритими. Якщо палець опиняється на гладкій площині, значить допущена помилка.

Олівець — це інструмент для письма, пісна частина якого складається з глини із наповнювачем (у простих олівцях — графітом), а коробочка суцільна, дерев'яна.

Олівці поділяють на прості та на кольорові. Прості олівці — олівці, пісна частина яких сірого кольору і складається зі звичайного графіту.

Коли олівець починає товсто малювати, його підточують.

Основні елементи великих і малих літер:

- довга і коротка пряма похила лінія;
- довга і коротка пряма похила лінія із заокругленням вниз управо;
- довга і коротка пряма похила лінія із заокругленням вгору ліворуч;
- довга і коротка пряма похила лінія із заокругленням вниз праворуч, вгору — ліворуч;
- довга пряма похила лінія із петлею вниз ліворуч;
- довга пряма похила лінія із петлею вгору праворуч;
- великий і малий лівий півовал;
- великий і малий правий півовал;
- великий і малий лівий овал;
- великий і малий правий овал;
- горизонтальна лінія;
- довга пряма похила лінія із заокругленням ліворуч;
- довга пряма похила лінія із лежачою петлею вниз ліворуч;
- довга і коротка пряма похила лінія зі штрихом вгору ліворуч, вниз — праворуч;
- горизонтальна лінія із заокругленням ліворуч вниз.

Основні елементи цифр:

- коротка і довга пряма похила лінія;
- правий і лівий (малий і великий) півовали;
- малий (правий і лівий) і великий овали;
- горизонтальна хвиляста лінія;
- коротка горизонтальна лінія;

– дугоподібна лінія.

Періоди процесу навчання письма молодших школярів збігаються в назві з читанням: добукварний (підготовчий), букварний і післябукварний періоди.

Писемність — засіб передачі людської мови за допомогою знаків.

Письмо — знакова система фіксації мови на площині за допомогою умовних графічних елементів двох вимірів для передачі інформації на відстані й закріплення її в часі; вид мовленнєвої діяльності, що виконує функцію передачі мови в текстовому вигляді за допомогою набору знаків або символів. Найперші спроби письмової фіксації думок і повідомлень виникли ще в первіснообщинному суспільстві (кінець кам'яного віку).

Письмо бордюрів – зображення фігур з прямих та ламаних ліній і розфарбовування їх, а також виконання кругових штрихів.

Письмове приладдя: ручка, зошити, крейда, класна дошка.

Письмо «в повітрі» («уявне» письмо). Для того, щоб показати зразок «написання» букви в повітрі, вчитель стає впівоберта до класу (ні в якому разі лицем до дітей і спиною до дошки), піднімає руку з ручкою вище своєї голови і «пише» букву в повітрі. За зразком вчителя пишуть діти. Рекомендується використовувати даний прийом тільки для літер безвідривного написання. «Уявне» письмо можна виконувати під лічбу.

Письмо елемента (літери) пальцем по парті. Після пояснення написання літери вчителем на дошці у першокласників часто виникає страх, що вони не зможуть написати літеру так само гарно у вузькому рядку в зошиті. Зняти напругу допомагає письмо літери великого розміру в необмеженому просторі - на парті.

Письмо з рукою вчителя. Особливо корисний прийом для невпевнених у собі, повільних дітей. Коли вчитель беру руку учня у свою, учень відчуває силу стискання ручки, натиску її на папір, рух пальців при зображенні букви, а також увагу і підтримку вчителя.

Письмо по контуру (копіювання). Багаторазове обведення по пунктирних зразках у прописах допомагає дитині позбутися страху та напруги при написанні літери, полегшує засвоєння конфігурації літери, адже одночасно спрацьовує зорова та моторна пам'ять.

Письмо літери в необмеженому просторі. Письмо нової літери на чистому аркуші паперу (альбомному листі), без ліній, допомагає дитині позбутися страху, хвилювання, невпевненості у своїх силах. Варто пропонувати учням написати літери різних розмірів і різними кольорами, що сприяє ліпшому запам'ятовуванню зорового образу літери. Після того, як перші літери написані на білому аркуші паперу, послідовність написання усвідомлена, учні відпрацьовують навичку каліграфічного письма літери у зошиті, дотримуючись висоти рядка, нахилу.

Письмо мокрим пензлем на дошці. Допомагає з'ясувати конфігурацію літери, але не травмує душу дитини, бо вона не відчуває страху перед можливою помилкою і не бачить її - дошка висохла, помилки немає.

Письмо пальцем по спині сусіда. Використовується для урізноманітнення роботи, зняття стресу, психологічного розвантаження першокласників, підняття настрою.

Письмо «сухим пером» або тупим кінцем ручки. Використовуються перед письмом літери у зошиті. Діти обводять за зразком вчителя на дошці літеру-зразок у верхньому кутку прописів, запам'ятовуючи початок письма, напрям руху руки тощо.

Півустав — різновид письма давніх кириличних рукописів, що виник на основі устава, як його спрощений варіант для задоволення зрослої потреби в книгах у зв'язку з розвитком культурного життя суспільства та інтенсифікацією суспільних відносин. Напівустав, розвиваючись у напрямі спрощення написання літер, забезпечив більшу зручність і швидкість письма, відмовившись від строгої геометричності, вишуканої правильності уставу.

Піктограма (від лат. *pictus* — мальований і грец. *γράφω* — письмовий знак, риска, лінія) — умовний малюнок із зображенням будь-яких дій, явищ,

предметів і т.д. Піктограми походять із давніх часів, де вони використовувалися на письмі.

Піктографічне письмо, піктографія — одна з найбільш ранніх форм писемності через зображення предметів, подій тощо спрощеними умовними знаками, схемами, малюнками; у деяких народів збереглася до новітніх часів. Також піктографією називають зображення статистичних даних і співвідношень графіками, діаграмами, символами і подібними способами.

Післябукварний період – це період за який учні під керівництвом вчителя формують власний почерк, виробляють практичні навички зразкового письма в зошиті і на класній дошці, засвоюють прийоми правильного написання букв, раціонального поєднання їх у словах, вправляються в написанні слів і речень; це період систематизування знань, умінь і навичок із читання і письма, одержаних першокласниками в добукварний і букварний періоди, що забезпечує плавний перехід до навчання української мови в 2 класі за підручниками «Українська мова», «Літературне читання».

Поняття графічна навичка письма включає каліграфічний компонент – уміння правильно, чітко, швидко і красиво зображати рукописні знаки на папері, і орфографічний – знання правил використання рукописних знаків і вміння застосовувати ці правила під час письма. Усе це формується поступово під час навчання в початковій школі.

Піччерк — індивідуальна манера письма заснована на його письмово-руховій навичці система рухів, за допомогою якої виконуються умовні графічні знаки.

На формування почерку величезний вплив роблять різні фактори як суб'єктивного, так й об'єктивного плану. Суб'єктивні властиві конкретної особистості пишучого, а об'єктивні залежать від зовнішніх умов, у яких протікає процес письма.

Правило — вимога для виконання якихось умов (норма поведінки) всіма учасниками якої-небудь дії (гри, правопису, судового процесу, організації, установи), за виконання якого передбачено заохочення, а за невиконання

покарання.

Правильне сидіння учня за партою. Якщо діти під час писання низько нахиляють голову, то це може стати причиною короткозорості; зігнуте положення корпусу призводить до неправильної осанки. Невміло підібрана парта негативно впливає на розвиток організму.

Конструкція парти чи іншого робочого місця учня може бути різна, але має відповідати таким вимогам:

- висота лавки, на якій сидить учень, повинна дорівнювати відстані від ступні ноги до нижньої частини коліна, щоб учень міг вільно, всією ступнею спиратися на підлогу;
- лавка повинна мати достатню ширину і довжину, а також спинку, на яку учень міг би спиратися верхньою частиною хребта; і поверхня парти робиться з нахилом до учня на 12—15°; підніжки мають бути розташовані на відстані 7—10 см від підлоги.

Прописи з калькою. На сторінках зошита першокласники навчаються письма одразу в широку лінію без майбутнього переучування. Сприяють цьому завдання на домальовування, наведення, дописування, конструювання слів і речень, відгадування анаграм і ребусів тощо.

Пунктуація (лат. *punctuatio*: від *punctum* — «крапка») — система правил уживання на письмі розділових знаків і розділ мовознавчої науки про використання розділових знаків.

Речення — граматична конструкція, побудована з одного чи кількох слів певної мови, яка становить окрему, відносно незалежну думку; це значеннєве, граматичне і інтонаційне ціле, що виражає якусь думку у відношенні її до дійсності (предикативність, створена категоріями модальності, часу й особи) одним словом чи сполукою слів.

Розділові зна́ки — сукупність графічних знаків, що не належать до алфавіту даної мови, а служать засобом відображення тих ознак (сторін) писемної мови, які не можуть бути передані літерами та іншими писемними позначеннями — цифрами, знаками рівності, подібності тощо.

До розділових знаків належать: крапка, кома, крапка з комою, двокрапка, тире, дефіс, три крапки, знак оклику, знак питання, лапки, дужки, скісна риска, абзац, проміжок.

Ручка — письмова приналежність, за допомогою якої можна залишити чорнильний слід на поверхні (зазвичай паперу). Розрізняють такі типи ручок:

- перові ручки,
- кулькові ручки,
- капілярні ручки,
- фломастери,
- гелеві ручки,
- Ручки з біополімерним чорнилом

У кулькових і гелевих ручках іноді використовуються чорнила, що стираються.

Скоріпис, форма кириличного письма, виникла з напівуставу в другій пол. 14 ст., вживана зокрема в канцеляріях і приватному діловодстві, з якої у 19 ст. постало новочасне ручне письмо.

Сло́во — найменша самостійна і вільно відтворювана в мовленні відокремлено оформлена значима одиниця мови, яка співвідноситься з пізнаним і вичленуваним окремим елементом дійсності (предметом, явищем, ознакою, процесом, відношенням та ін.) і основною функцією якого є позначення, знакова репрезентація цього елемента — його називання, вказування на нього або його вираження.

Словосполучення — повна група виразів, утворена за нормами мови з двох або більше повнозначних слів, пов'язаних між собою синтаксично, яку використовують як лексично-семантичний матеріал номінативної (знакової) функції в реченні й поза ним.

Тактовий, або ритмічний, метод широко застосовується під час навчання дітей каліграфічного письма в початкових класах.

Аналізуючи письмо учнів 4-річної початкової школи, спостерігаючи за темпом його виконання, можна помітити, що з самого початку навчання учнів у школі в кожного з них виробляються індивідуальні риси, свій темп письма.

Текст (від лат. *textus* — тканина, з'єднання) — загалом зв'язана і повністю послідовна сукупність знаків. Наука, що вивчає тексти називається герменевтикою.

Ціфри (від арабського «сифр» («нуль»)) — знаки для запису чисел. Слово «цифра» без уточнення зазвичай означає один з наступних знаків: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 (так звані «арабські цифри»). Існують також багато інших варіантів: римські цифри (I V X L C D M), шістнадцяткові цифри (0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 A B C D E F), у деяких мовах, наприклад, в івриті, в давньогрецькій та церковнослов'янській мовах, існує система запису чисел буквами.

Виключно у множині слово «цифри» також може позначати числові дані. Наприклад, «приведемо такі цифри», «цифри середнього доходу громадян» (навіть коли йдеться про одне числове дане, вживають множину).

Уста́в — ранній тип письма кириличних рукописів. Кирилиця, утворена за болгарського царя Симеона (893–927), є точне графічне відтворення (з новими літерами для специфічно слов'янських звуків) тогочасного візантійського грецького алфавіту унціального письма, що вживалось для богослужбових книг і збереглося у грецьких відписах Нового Заповіту від IV ст.

Читання — один із найважливіших видів мовленнєвої діяльності, тісно пов'язаний як з вимовою, так і з розумінням мови; це зорове сприйняття і розуміння написаного чи надрукованого. Також «читання» — це здатність сприймати, розуміти інформацію, яка записана (передана) тим або іншим способом або відтворена технічними пристроями.

Шрифт — це повний комплект друкарських літер певного типу й рисунку, необхідний для набору якого-небудь тексту; сукупність металевих рельєфних літер, цифр, розділових знаків у друкарській машинці.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Барищук Г.С. Як усунути вади письма. Дидактичний матеріал. / Г.С. Барищук — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2004. — 48 с.
2. Богуш А. М. Готуємо руку дитини до письма. – 2-ге вид., доопрацьоване, доповнене. / А.М. Богуш — Тернопіль: Мандрівець, 2001. — 56 с.
3. Будна Н.О., Походжай І.Я., Шост Н.Б. Уроки навчання грамоти. 1 клас. II частина: Посібник для вчителя / Н.О. Будна, І.Я. Походжай, Н.Б. Шост. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2005. — 256 с.
4. Буквар: підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М.С. Вашуленко, О.В. Вашуленко. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. — 152 с.
5. Вашуленко М. С. Зошит для письма №1: навчальний посібник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. / М.С. Вашуленко — К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.
6. Вашуленко М. С. Зошит для письма №2: навчальний посібник для 1 класу загальноосвітніх навчальних закладів. / М.С. Вашуленко – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.
7. Вашуленко М., Прищепа О., Вашуленко О. Читання, письмо, розвиток мовлення 1 клас / М.С. Вашуленко, О. Прищепа О. Вашуленко // Початкова школа. — 2012. - №8. – С. 22-26.
8. Вашуленко М. С. Навчання грамоти в 1 класі: посібник для вчителя. / М.С. Вашуленко — К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. –224 с.
9. Вашуленко М, Прищепа О., Вашуленко О. Читання, письмо, розвиток мовлення 1 клас/ М.С. Вашуленко, О. Прищепа О. Вашуленко // Початкова школа — 2012. – №9. – С. 29-34.
10. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. / М.С. Вашуленко. — К.: Освіта, 2006. — 268с.
11. Давиденко В. Використання інтерактивних прийомів навчання на уроках у 1 класі / В. Давиденко // Початкова школа. — 2004. — №1.

12. Жива клітинка. Графічні диктанти для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку / Упоряд. Н.Ф. Юрченко. - Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 128с.
13. Забіла Н. Весела абетка. Ігрові методики раннього розвитку. / Н. Забіла. — Х.: ВД «Школа», 2005.
14. Заїка А. М, Ночвіна О. В. Вчимося писати цифри: Зошит для дітей та їхніх батьків. / А.М. Заїка, О.В. Ночвіна — К.: Освіта, 1998. — 48 с.
15. Заїка В. Методи навчання першокласників письма відразу в одну лінію / В. Заїка // Початкова школа. — 2006. — № 9, № 10.
16. Заїка А. М. Методичні рекомендації до уроків письма у 1 класі. / В. Заїка — Харків: Ранок, 2004. – 48 с.
17. Захарійчук М.Д., Науменко В.О. Буквар: підруч. для 1 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко – К.: Грамота, 2012. – 176 с.
18. Каліграфія: Програма з каліграфії та методичні рекомендації до неї [укл. В. А. Трунова]. - [4-е видання].- Київ Ізмаїл: СМІЛ, 2005. – 64 с.
19. Каліграфічні хвилинки на уроках рідної мови // Бібліотечка вчителя початкової школи. - 2005. – № 12.
20. Кирей І.Ф., Трунова В.А. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навч. посібник / І.Ф. Кирей, В.А.Трунова— К.: Вища школа, 1994.— 143с.
21. Кобилинська Н. Навчання грамоти з елементами гри / Н. Кобилинська // Початкова школа. — 2005. — № 8.
22. Коваленко О., Єпіфанова Т. Дидактичні ігри до уроків навчання грамоти/ О. Коваленко, Т. Єпіфанія // Початкова освіта. — 2008. — № 48.
23. Коваленко О. Формування в учнів початкових навичок письма. Комплексний підхід. / О. Коваленко // Початкова освіта. – 2005. – Вересень. – № 33 (321). — С. 12.
24. Коваль Г.П., Деркач Н.І., Наумчук М.М. Методика викладання української мови: Навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних

- університетів, педагогічних коледжів. / Г.П. Коваль, Н.І. Деркач, М.М. Наумчук — Тернопіль: Астон, 2008. — 287 с.
25. Коваль Л. У писемній країні веселих ліній / Л. Коваль // Початкова освіта. Методичний poradник. Випуск 11, —2007. — т № 8 (392). — С. 19.
26. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова освіта. — 2008. — № 37 — 38.
27. Кубинський М.В. Курс лекцій з «Основ каліграфії»: Навчальний посібник для викладачів та студентів педучилищ, педінститутів, педуніверситетів. / М.В. Кубинський — К., 1999. — 174 с.
28. Лапшина І.М. Списування як прийом навчання правопису / І.М. Лапшина // Початкова школа. — 1989. — № 6. — С. 15 — 18.
29. Лозова Т. Система вивчення звуків [p], [p'] і букви "Р" / Т. Лозова // Початкова школа. — 2006. — №9, №10.
30. Македонова Л.А., Мачнева О.М. Навчання каліграфічного письма: 73 алгоритми написання українських літер та графічних знаків / За редакцією С.А. Омельчука: Посібник для вчителів. — Херсон, 2005. — 140 с.
31. Манько Н. Підготовка ліворуких дітей до оволодіння графічною навичкою письма/ Н. Манько // Початкова школа. — 2007. — № 3.
32. Методика навчання української мови в початковій школі: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук ред. М.С.Вашуленка. — К. Літера ЛТД, 2010. —364 с.
33. Навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти перших класів за новою навчальною програмою // Початкова школа. — 2012. — №9. — С. 29-34.
34. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1—4 класи.— К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. — 392 с.
35. Навчання грамоти у 1 класі / У поряд. Ігнатова О.В. —Х.: Вид. група "Основа", 2005. — 128 с.
36. Наумчик М. М. Зошит для письма і розвитку мовлення. Част. 1, 2. Тернопіль: Астон, 2005. — 60 с.

37. Основні технічні характеристики форм рукописних букв українського і російського алфавітів для використання в загальноосвітніх навчальних закладах України // Збірник наказів МОНУ. – 2003. – №23.
38. Основні технічні характеристики форм цифр для використання в загальноосвітніх навчальних закладах України // Збірник наказів МОНУ. – 2003. – №23.
39. Палійчук О.М. Методика навчання каліграфічного письма / О. М. Палійчук // Навчальний посібник. – Чернівці : Букрек, 2010 – 344 с.
40. Педагогічні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навчально-методичний посібник / за наук. ред. Чабайовської М. І. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2015. – 188 с.
41. Петрищук Є. Урок навчання грамоти / Є. Петрищук // Початкова школа. — 2008. — № 10.
42. Перепелицина О. Розвивальне навчання і правильне письмо / О. Перепелицина // Початкова школа. – 2000. – №1. – С. 21 – 23.
43. Прищепа К. С. Навчання каліграфічного письма / К. С. Прищепа // Початкова школа, 1985. – № 5.
44. Прищепа О. Підготовка до навчання письма / О. Прищепа // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 45 – 47.
45. Прищепа О., Присяжнюк Н. Труднощі у засвоєнні графічних навичок письма шестирічними першокласниками та шляхи їх подолання / О. Прищепа, Н. Присяжнюк // Початкова школа. — 2000. — № 7.
46. Прищепа О. Труднощі у засвоєнні графічних навичок письма шестилітніми першокласниками та шляхи їх подолання / О. Прищепа // Початкова школа. – 2000. – №7. – С. 11 – 13.
47. Прищепа К. С. Зошит з каліграфії та розвитку мовлення: Навч. посіб. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закладів: У 2-х ч. – К.: Генеза, 2008.
48. Прищепа О. Формування графічних навичок письма — необхідна умова писемного мовлення / О. Прищепа // Початкова школа. — 2007. — № 9.

49. Руссу Н. Хвилинки каліграфії в 4 класі / Н.Руссу // Початкова школа. — 2011. — №9. — С. 17 – 21.
50. Салюк А. Дидактичні ігри а процесі навчання грамоти першокласників /А. Салюк // Початкова школа. — 2008. — № 8.
51. Сапун Г, Почашинська М. Уроки навчання грамотії (письмо та розвиток мовлення) / Г. Супун, М. Почашинська. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. — 136 с.
52. Скрипченко Н.Ф., Антипець В.П. Диференційоване навчання грамоти / Н.Ф. Скрипченко, В.П. Антипець // Початкова школа, 1994. — № 1.
53. Трунова В.А. Методика каліграфії: Методичні рекомендації для студентів, учителів початкових класів. / В.А. Трунова. – Одеса, 1991.
54. Українець Н. Диференційовані завдання з навчання грамоти / Н. Українець // Початкова школа. — 2001. — №3.
55. Цєпова І.В. Готуємось до уроків навчання грамоти (письмо). 1 клас. / І.В. Цєпова. – Х.: Ранок, 2008. – 160 с.
56. Цєпова І.В. Навчання грамоти в 1 класі: Уроки письма. / І.В. Цєпова.— Х.: Веста: Видавництво "Ранок", 2007. — 384 С.
57. Чабайовська М. І. Єдині зразки каліграфічного письма букв українського алфавіту та цифр: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль: Мальва-ОСО, 2010. – 116 с.
58. Чабайовська М. І. Зошит з каліграфії в II частинах / М. І. Чабайовська. – Тернопіль : Мальва – ОСО, 2009. – 56 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Лисенко В. Загадки походження слов'янської писемності Загадки походження руських книг. Збірник статей. / В. Лисенко — Київ, 2008. – 94 с.
2. Методика обучения грамоте: Учебно-методическое пособие для преподавателей и студентов педагогических учебных заведений (по специальности «Учитель начальных классов») / Сост. Т. П. Сальникова. – М.: ТЦ Сфера, 2001. – 144 с.

3. Мовчун Л. З історії каліграфії: (Бесіда з учнями): [Методика укр. мови в почат. шк.] / Л. Мовчун // Почат. шк. – 2004. – № 12. – С. 28.
4. Морська Я.Ф., Мудрик Л.П. Зошит для письма. 1 клас. Частина 1. / Я.Ф. Морська, Л.П. Мудрик. – Тернопіль: Мандрівець, 2002. – 40 с.
5. Морська Я. Ф., Мудрик Л. П. Зошит для письма. 1 клас. Частина 2. / Я.Ф. Морська, Л.П. Мудрик. – Тернопіль: Мандрівець, 2002. – 40 с.
6. Нормативно-правове забезпечення навчально-виховного процесу в початковій школі // Упорядник Юрченко Наталія Федорівна. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 464 с.
7. Огієнко І. Постанови азбуки й літературної мови у слов'ян. / І. Огієнко – Вінніпег, 1976. – С. 64.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. / О.Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
9. Узорова О., Нефьодова О. Пальчикова гімнастика. – / О. Узорова, О. Нефьодова. — К.: Школа, 2003. – 128 с.
10. Федієнко В.В. Прописи: Навчальний посібник. Ч. 1. Вид. 5-те, доп. та перероб. / В.В. Федієнко. – Х.: Школа, 2009. – 64 с.: іл.
11. Федієнко В.В. Прописи: Навчальний посібник. Ч. 2. Вид. 5-те, доп. та перероб. / В.В. Федієнко. – Х.: Школа, 2009. – 48 с.: іл.
12. Формування каліграфічних навичок. Методичний poradник. Випуск 11. // Початкова освіта. – 2007. – Лютий, № 8 (392).
13. Цєпова І.В. Демонстраційні таблиці з письма для 1 класу з методичними рекомендаціями. / І.В. Цєпова. – Х.: Ранок, 2005. – 24с.

INTERNET-РЕСУРСИ

4. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України
<http://mon.gov.ua>
5. Сайт учителя початкових класів
<http://metodportal.net>
6. Всеукраїнська газета для вчителів початкових класів. Початкова освіта
<http://www.osvitaua.com/po/>

